

**ETELÄ-
KARJALAN**
hyvinvointialue

Lastensuojelun perhehoidon toimintaohje 2026–2027

Toimintaohje perustuu THL:n 6/2021 suositukseen lastensuojelun perhehoidon toimintaohjeiden sisällöksi

Sisällys

1 Johdanto	2
2 Perhehoito sijaishuollon muotona	2
2.1 Perhehoito ja sen tarkoitus	2
2.2 Perhehoidon muodot	2
2.3 Perhehoitajana toimiminen ja perhehoitajien valmennus.....	3
2.4 Perhehoidon alkaminen ja lapsen muutto perheeseen	4
3 Lapsi perhehoidossa	6
3.1 Turvallinen kasvuympäristö ja perheeseen kuuluminen.....	6
3.2 Lapsen identiteetin, kasvun ja kehityksen tukeminen	7
3.3 Lapsen oikeus läheisiin ihmissuhteisiin ja yhteydenpitoon.....	8
3.5 Lapsen oikeus koulutukseen ja harrastuksiin	9
3.6 Lapsen käyttövarat	10
3.7 Lapsen osallisuus	11
3.7 Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja lapsen oikeusturva.....	12
4 Perhehoitoon sijoitetun lapsen vanhemman oikeudet ja velvollisuudet.....	13
5 Perhehoitajan oikeudet ja velvollisuudet	15
5.1 Toimeksiantosuhde ja toimeksiantosopimus	15
5.2. Toimeksiantosopimuksen irtisanominen ja purkaminen	16
5.3 Salassapito ja vaitiolovelvollisuus.....	17
5.4 Perhehoitajien velvollisuus tukea lapsen ja läheisten yhteydenpitoa	17
5.5 Perhehoitajien tukeminen kasvat- ja hoitotyössä	18
5.6 Perhehoitajien vapaat	19
5.7 Perhehoitajien hyvinvointi ja terveystarkastus sekä vakuutukset	20
5.8 Muut perhehoitajan oikeudet	20
6 Perhehoidon palkkiot ja korvaukset	21
6.1 Käynnistämiskorvaus	21
6.2 Hoitopalkkio.....	21

6.3 Hoitopalkkion korottaminen	21
6.4 Ansionmenetykskorvaus	22
6.6 Harrastusraha	24
6.7 Nuoren opinnoista aiheutuvat kulut	24
6.8 Matkakorvaukset	24
6.9 Lomakorvaus.....	25
6.10 Harkinnanvarainen taloudellinen tuki.....	25
7 Perhehoidon turvallisuus, ohjaus ja valvonta.....	25
7.1 Perhehoidon lääkehoitosuunnitelma	27
8 Perhehoidon tai huostassapidon päättyminen	27
8.1 Huostassapidon päättyminen ja lakkaaminen	27
8.2 Perheen jälleenyhdistäminen.....	27
8.3 Sijaishuoltopaikan muutos	28
8.4 Jälkihuolto ja nuoren itsenäistyminen.....	28

1 Johdanto

Tämä opas koskee Etelä-Karjalan hyvinvointialueen pitkäaikaista, toimeksiantosuhteista perhehoitoa. Oppaan tarkoituksena on tukea laadukkaan ja lapsen edun mukaisen lastensuojelun perhehoidon toteuttamista. Oppaan lisäksi perhehoitoon liittyviä käsitteitä ja perhehoidossa eteen tulevia tilanteita on avattu Etelä-Karjalan hyvinvointialueen perhehoidon sanastossa. Näiden kahden oppaan tarkoituksena on tarjota perhehoitajalle tukea arjen tilanteissa sekä perhehoitajaksi ryhtymistä harkitseville tietoa perhehoitajan tehtävästä ja perhehoidosta Etelä-Karjalan hyvinvointialueen sijoittaman lapsen hoitomuotona.

2 Perhehoito sijaishuollon muotona

2.1 Perhehoito ja sen tarkoitus

Perhehoidon tarkoituksena on tarjota kodin ulkopuolelle sijoitetulle lapselle hänen yksilöllisiä tarpeitaan vastaava, tasapainoinen ja turvallinen kasvuympäristö niin pitkäksi aikaa kuin lapsi sitä tarvitsee. Perhehoidon

tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle lapselle mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalisia suhteitaan.¹ Perhehoito mahdollistaa lapselle pysyvät ihmissuhteet, luo mallin perhe-elämästä ja mahdollistaa yksilöllisen hoivan ja hoidon². Sijais- huollon tavoite on kuitenkin perheen jälleenyhdistäminen. Siksi huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi, ja huostassa pidon tarvetta arvioidaan säännöllisesti osana sijaishuollon työskentelyä³.

Perhehoito on lapsen ensisijainen sijaishuollon muoto. Perhehoitoa annetaan lapselle, jonka hoitoa, kasvatusta tai muuta huolenpitoa ei voida järjestää hänen omassa kodissaan eikä lapsen katsota tarvitsevan laitoshoidon.⁴ Sijoitettavalle lapselle etsitään aina hänelle yksilöllisesti sopiva perhe, joka kykenee vastamaan lapsen tuen tarpeisiin. Perhehoidon soveltuvuutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon, minkälaisen kokonaisuuden perhehoitajan antama hoito muodostaa yhdessä tarvittavien tukitoimien kanssa. Tukitoimilla tarkoitetaan sekä lapselle ja hänen vanhemmilleen, että perhehoitoperheelle annettavia tukitoimia. Lapsen sijais- huolto paikan valinnan täytyy aina perustua harkintaan lapsen yksilökohtaisesta edusta.

Perhehoitoa tarvitaan kaikenikäisille lapsille. Lasten sijoitusten taustalla ovat usein vanhempien mielenterveys-, päihde- tai väkivaltaongelmat. Perhehoitoa antavia koteja nimitetään perhehoitolain mukaisesti perhekodeiksi. Perhehoitajalla tarkoitetaan henkilöä, joka Etelä-Karjalan hyvinvointialueen kanssa tekemänsä toimeksiantosopimuksen perusteella antaa kodissaan perhehoitoa. Yhteen perheeseen voidaan sijoittaa useampia lapsia, ja sisarukset pyritään pääsääntöisesti sijoittamaan samaan perheeseen. Perhekodissa saadaan samanaikaisesti hoitaa enintään neljää henkilöä hoitajan kanssa samassa taloudessa asuvat alle kouluikäiset lapset ja muut erityistä hoitoa tai huolenpitoa vaativat henkilöt mukaan luettuina⁵.

Perhehoidossa olevien sijoitettujen määrän määrittelee Perhehoitolaki § 6, 7 ja 9.

2.2 Perhehoidon muodot

Perhehoitoa toteutetaan lyhytaikaisena ja pitkäaikaisena perhehoitona. Lyhytaikainen perhehoito on osa lastensuojelun avohuollon suunnitelmallista lapsen ja perheen tukea. Lyhytaikaiseen perhehoitoon sijoitetaan myös kiireellisesti sijoitettuja lapsia. Lyhytaikainen perhehoito on nimensä mukaisesti tarkoitettu kestämään muutamista päivistä korkeintaan muutamiin kuukausiin. Lyhytaikaiseen perhehoitoon sijoitetaan lapsia esimerkiksi vanhempien kuntoutuksen ajaksi tai silloin, kun lapselle etsitään pidempiaikaista perhekotia.

Pitkäaikainen perhehoito tarkoittaa suunnitelmallisesti käynnistettyä huostaanotetun lapsen hoitoa ja kasvatusta. Pitkäaikaisessa perhehoidossa perhehoitajat sitoutuvat ottamaan lapsen hoitoonsa sillä ajatuksella, että lapsesta tulee aidosti tasavertainen perheenjäsen. Samalla pitkäaikaisessa perhehoidossa tulee kuitenkin muistaa perheen jälleenyhdistämisen tavoite eli se, että lapsi palaa biologisten vanhempiensa luokse, mikäli se on mahdollista ja mikäli se arvioidaan lapsen edun mukaiseksi. Pitkäaikaisessa perhehoidossa perhehoitajan tulee siis olla valmis ottamaan lapsi osaksi omaa perhettä mutta toisaalta olla valmis luopumaan lapsesta, johon perhehoidon aikana on saattanut syntyä vahvakin kiintymyssuhde.

¹ Perhehoitolaki 1 §

² Perhehoitolaki 1 § 2 mom.

³ Lastensuojelulaki 47 §

⁴ Lastensuojelulaki 50 §

⁵ Perhehoitolaki 7 §

2.3 Perhehoitajana toimiminen ja perhehoitajien valmennus

Perhehoitajiksi tarvitaan tavallisia aikuisia, joiden oma elämä on järjestyksessä, ja perhekodeiksi perheitä, joissa eletään lapsilähtöistä arkea ja joissa halutaan sitoutua hoitamaan ja kasvattamaan perheeseen sijoitettua lasta tarvittavan ajan, mahdollisesti lapsen täysi-ikäisyyteen asti. Perhehoitajaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa⁶. Erityistä koulutusta perhehoitajalta ei kuitenkaan edellytetä. Perhekodin pitää olla terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan siellä annattavalle hoidolle sopiva. Perhehoitokodin tulee myös rakenteeltaan, tiloiltaan ja varustetasoltaan olla sinne sijoitetulle lapselle sopiva. Perhekodissa tulee olla sijoitettavalle lapselle oma huone.⁷ Perhehoitajaksi ryhtymisen tulee olla molempien aikuisten yhteinen päätös, ja myös perheen lasten tulee hyväksyä vanhempiansa ryhtymisen perhehoitajiksi ja uuden lapsen muutto perheeseen. Perhehoidon soveltuvuutta arvioitaessa otetaan lisäksi huomioon lapsen, lapsen perheen ja perhehoitajien tarvitsemat tukimuodot.

Perhekotia valittaessa keskeisiä ovat sijoitettavan lapsen yksilölliset tarpeet ja ominaisuudet sekä lapsen etu⁸. Perhekodin sopivuutta harkittaessa kiinnitetään erityistä huomiota perhekodin ihmissuhteisiin sekä perhehoitajan mahdollisuuksiin ottaa huomioon sijoitettavan lapsen tarpeet ja kykyyn vastata niihin. Lisäksi tärkeää on, että perhehoitajan lisäksi muut perhekodin jäsenet, esimerkiksi perhehoitajan omat lapset, hyväksyvät sijoitettavan lapsen. Perhehoitoon sijoitettavan lapsen tulee saada tasavertainen asema perhekodissa muihin perheenjäseniin nähden.

Perhehoitajan tehtävänä on lapsen perushoidosta vastaaminen: vaatetuksesta, ruokailusta, riittävästä levosta, hygieniasta, terveydestä ja hyvinvoinnista huolehtiminen lapsen iän ja kehitystason mukaisella tavalla. Sen lisäksi tehtävään kuuluu turvallisten rajojen asettaminen sekä lapsen tukeminen vastuunkannossa itsensä ja toiminnastaan sekä itsenäistymisessä. Perhehoitajana toimiminen edellyttää siten hyviä vuorovaikutustaitoja, ennakkoluulottomuutta ja halua työstää sijoitettavan lapsen kanssa lapsen taustaa ja elämäntilannetta. Perhehoitajalla on keskeinen merkitys lapsen myönteisen minäkuvan ja kasvun tukemisessa. Perhehoitajalta vaaditaan myös epävarmuuden sietämisen kykyä, empatiakykyä, mentalisaatiokykyä sekä kykyä ja uskallusta kiintyä sijoitettavaan lapseen. Jokaisella perhehoitajalla tulisi olla osaamista kuunnella lasta niin, että hän kokee tulevaisuutensa ymmärretyksi ja saavansa tukea vaikeiden asioiden käsittelemisessä. Lisäksi perhehoitajan tulee olla valmis avaamaan kotinsa myös sosiaalihuollon ammattilaisille ja usein myös sijoitetun lapsen läheisille. Joidenkin lasten kohdalla perhehoitajalta edellytetään erityistä kokemusta haastavista lastenhoitotilanteista, lapsen yksilöllisistä erityistarpeista ja kykyä kohdata lasta, jolla on takanaan traumatisoivia kokemuksia. Perhehoitajan ei kuitenkaan tarvitse selvittää kasvatus- ja hoitotehtävää yksin.

Perhehoitajana voi toimia joko parisuhteessa, yksinhuoltajana tai yksin elävä henkilö. Perhehoitajan tulisi pääsääntöisesti olla iältään lapsen vanhemmaksi sopiva. Ennen perhehoidosta tehtävän toimeksiantosopimuksen solmimista perhehoitajaksi aikovan henkilön on suoritettava tehtävän edellyttämä valmennus. Erityisistä syistä valmennus voidaan suorittaa vuoden kuluessa sijoituksen alkamisesta.⁹ Mikäli perhehoitajaksi aikovan perheessä asuu kaksi vanhempaa, osallistuvat molemmat vanhemmat valmennukseen. Päätöksen

⁶ Perhehoitolaki 6 § 1 mom.

⁷ Perhehoitolaki 5 §

⁸ Perhehoitolaki 5 §

⁹ Perhehoitolaki 6 § 2 mom.

perhehoitajiksi ryhtymisestä on tällöin oltava molempien yhteinen. Perhehoitajan tulee esittää rikostaustaote¹⁰. Rikostaustaotteen lisäksi poliisilta pyydetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 20 §:n ja Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 29 §:n perusteella ns. poliisirekisteritiedot eli tiedot mahdollisista poliisin kohdistamista virkatoimista ja poliisitutkinnassa olleista/olevista rikosepäilyistä.

Perhehoitajien valmennuksella varmistetaan, että perhehoitajilla on riittävästi osaamista ja valmiuksia tehtävässä toimimiseen. Lapsella on oikeus saada valmennetut perhehoitajat, ja riittävä valmennus on myös perhehoitajien oikeus. Molempien perheen aikuisten tulee osallistua ja sitoutua valmennukseen. Etelä-Karjalan hyvinvointialue valmentaa perhehoitajat yksilöllisesti tai pienryhmissä. Näin pystytään jo valmennusvaiheessa huomioimaan perhehoitajiksi valmennettavien yksilölliset elämäntilanteet, voimavarat ja haasteet. Valmennuksen ryhmissä perhehoitajiksi aikovat pääsevät pohtimaan perhehoitajuutta toisten perhehoitajiksi ryhtymistä harkitsevien kanssa. Valmennuksessa jaetaan keskeistä tietoa perhehoitajan tehtävistä sekä arvioidaan yhdessä valmennettavien ja koko perheen valmiuksia perhehoitajana toimimiseen.

Valmennuksessa käsiteltäviä aiheita ovat esimerkiksi perhehoitoa koskeva lainsäädäntö sekä perhehoitajan oikeudet ja velvollisuudet, lastensuojelun prosessit, yhteistyöedellytykset sekä lapsen läheisten että viranomaisten kanssa, sijoitetun lapsen erityistarpeisiin vastaaminen ja sijaissisaruteen liittyvät teemat. Yhteisen valmennuksen lisäksi valmennukseen sisältyy kotitehtäviä ja kotikäyntejä. Etelä-Karjalan hyvinvointialue hyväksyy perhehoitajiksi myös PRIDE-valmennuksen suorittaneita perhehoitajia. Myös tällöin perhehoitajiksi tarjoutuvat tavataan myös henkilökohtaisesti ja heidän soveltuvuuttaan perhehoitajina toimimiseen arvioidaan yksilöllisesti.

Valmennus on maksuton, eikä valmennukseen osallistuminen sido siihen, että täytyisi ryhtyä perhehoitajaksi. Valmennukseen osallistumisen ja perhehoitajaksi ryhtymisen esteitä ovat parantumaton, etenevä ja selvästi toimintakykyyn vaikuttava sairaus, aktiivinen tai akuutti lastensuojelun tai mielenterveys- ja päihdepalveluiden asiakkuus sekä parhaillaan meneillä oleva kriisi perheessä, esimerkiksi suuret haasteet parisuhteessa tai lähipiirissä. Lisäksi perhehoitajaksi aikovan tulee voida esittää hyväksyttävä rikostaustaote.

Perhehoitajaksi ryhtymisestä kiinnostuneet voivat olla yhteydessä Etelä-Karjalan hyvinvointialueen sijaishuollon työntekijöihin.

2.4 Perhehoidon alkaminen ja lapsen muutto perheeseen

Perhehoidon onnistumisen kannalta on tärkeää, että sijoitusta tarvitseva lapsi sijoitetaan hänelle parhaiten sopivaan perheeseen. Kun lapselle valitaan sijaishuoltopaikkaa, kiinnitetään erityisesti huomiota lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, sisarusuhteiden ja muiden lapselle läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen sekä huostaanoton perusteisiin. Sijaishuoltopaikkaa valittaessa pyritään huomioimaan aina myös lapsen hoidon jatkuvuus sekä lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta.¹¹ Perhekodin valinta lähtee siten liikkeelle lapsen yksilöllisistä tarpeista ja perhekodin mahdollisuuksista tarjota lapselle turvalliset henkiset ja fyysiset olosuhteet lapsen edun mukaisesti. Perhehoidon työntekijä kertoo perhehoitajalle sijoituksen tarpeessa olevasta lapsesta, ja yhdessä perhehoitajan kanssa pohditaan perheen valmiuksia vastata juuri tämän lapsen

¹⁰ Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 5 §

¹¹ Lastensuojelulaki 50 §

tarpeisiin. Kaikkien perhekodin jäsenten, myös muiden lasten, tulee hyväksyä sijoitettava lapsi osaksi perhettä, jotta lapsen on mahdollista saada perheessä tasa-arvoinen asema suhteessa muihin perheenjäseniin.¹²

Tämän jälkeen aloitetaan tutustumisvaihe. Perhehoitajat ja lapsen vanhemmat tapaavat, ja lapsi käy suunnitelmallisesti tutustumassa perhekotiin. Lapsi voi esimerkiksi vieraila perhekodissa ennen muuttoa päivävierailuna ja sitten viikonloppuvierailuna. Jokainen sijoitettu lapsi on yksilö, ja myös lapsilla on mielipiteitä ja erilaisia kiinnostuksen kohteita. Lapsen mielipidettä perhehoitopaikasta on kysyttävä, ja lapsen kanssa keskustellaan hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti perhehoitopaikkaan liittyvistä asioista¹³. Lapsen tutustuessa sijaishuoltopaikkaan on tärkeää kuunnella lapsen esille tuomia toiveita ja mielipiteitä. Lapsella voi olla perhekotiin muuttamiseen liittyviä huolia, jotka perhehoitajan on hyvä tietää, jotta hän voi vastata lapsen tarpeisiin parhaalla mahdollisella lapsen muuttaessa perheeseen. Lapset myös pelkäävät erilaisia asioita ja saavat turvaa erilaisista asioista. Perhekodilla on oltava valmius mukautua lapsen tarpeisiin ja tapoihin. Lapselle tärkeät tiedossa olevat rutiinit ja tavat kerrotaan perhehoitajille, ja niiden jatkaminen tuo lapselle turvaa muutoksessa.

Perhehoidon alettua perhehoitajalle nimetään oma vastuutyöntekijä sijaishuollon tukitiimistä. Ensimmäisen vuoden aikana työskentely on tiiviimpää ja pitää sisällään myös kolme valmentajan käyntiä ja täydennysvalmennusta tehtävään.

On luonnollista, että lapsi ikävöi läheisiään. Lisäksi lapsi voi kantaa huolta vanhempansa tai sisaruksensa voinnista ja tilanteesta. Lapsella on oikeus saada itseään ja tilannettaan koskevaa tietoa ikänsä ja kehitystasonsa mukaisella tavalla¹⁴. Lapselle on hyvä kertoa, että sijaishuollon työntekijät pitävät yhteyttä lapsen vanhempiin ja vanhemmat saavat tukea. Lapsella on myös oikeus itse pitää yhteyttä läheisiinsä, ellei yhteydenpitoa ole nähty erillisellä päätöksellä tarpeelliseksi rajoittaa. Perhehoitajan tehtävänä on tukea lasta yhteydenpidossa lapselle läheisten ihmisten kanssa lapsen asiakassuunnitelmassa sovitulla tavalla ja auttaa erityisesti pientä lasta ylläpitämään ja rakentamaan suhdetta läheistensä kanssa.

Kun lapsen muutosta perhekotiin on sovittu, tehdään perhehoitajien kanssa toimeksiantosopimus. Perhehoitajille maksetaan käynnistämiskorvaus, jolla lapselle tehdään tarvittavia asumiseen ja hoitoon liittyviä hankintoja, esimerkiksi huonekaluja¹⁵. Käynnistämiskorvauksella tehdyt hankinnat ovat lapsen omaisuutta. Lapsi tuo mukanaan myös omia henkilökohtaisia tavaroitaan muuttaessaan pysyvästi perhehoitoperheeseen. Lapsella tulee olla perhekodissa oma huone, ja lapsella tulisi olla oikeus osallistua ikänsä mukaisesti esimerkiksi huoneensa sisustustavaroiden hankintaan. Perhehoitajalle maksettavat korvaukset ovat ennakkipidätyksen alaista tuloa.

Lapselle tehdään sijaishuollon aloittamisen yhteydessä terveystarkastus, ellei lapsen terveydentilasta ole muutoin käytettävissä riittävästi ajantasaista tietoa. Perhehoitaja saa tarvittavat tiedot lapsen terveydentilasta ja hoidon tarpeesta. Lapsella on perhehoitoon muutettuaan oikeus saada tarvitsemansa terveydenhuollon ja muut tukipalvelut asuinkunnastaan. Muutto perhekotiin on lapselle iso muutos, johon lapsi voi reagoida myös ennakoimattomalla tavalla. Lisäksi lapsen asetuttua perhekotiin ja turvallisuuden tunteen vahvistuttua saattaa nousta esiin uudenlaisia tuen tarpeita. Näissä tilanteissa on hyvä olla yhteydessä omiin työntekijöihin.

¹² Perhehoitolaki 5 §

¹³ Lastensuojelulaki 5 §

¹⁴ Lastensuojelulaki 5 §

¹⁵ Perhehoitolaki 18 §

Lapsella on oikeus ikänsä edellyttämällä tavalla saada sosiaalityöntekijöiltä tietoa huostaanoton syistä ja perustelut perhehoitoon sijoittamiseen¹⁶. Sijoitusta valmistelevat työntekijät keskustelevat näistä asioista lapsen kanssa. Sijoitetulla lapsella on myös oikeus tavata asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää ja pitää tähän yhteyttä.¹⁷ Perhehoitajien tulee kertoa lapselle mahdollisuudesta pitää yhteyttä omaan sosiaalityöntekijäänsä ja tavata tätä. Tarvittaessa perhehoitajien tulee myös auttaa lasta yhteydenpidossa sosiaalityöntekijänsä kanssa.

Perhehoitajalle maksetaan lapsilisä suoraan Kelalta tai hyvinvointialueen kautta. Käytännöstä sovitaan toimeksiantosopimuksessa. Perhehoitajan on tärkeää liittää lapsi perheen kotivakuutukseen. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee lapsen muutosta muuttoilmoituksen Digi- ja väestötietovirastoon. Sijoitetun lapsen osoitteenmuutos tehdään aina väliaikaisena, ja perhehoitoon muuttavan lapsen kotikunta säilyy ennallaan.

3 Lapsi perhehoidossa

3.1 Turvallinen kasvuympäristö ja perheeseen kuuluminen

Kun perheeseen muuttaa uusi jäsen, koko perheen arki ja suhteet muuttuvat. Sijoitettava lapsi tuo mukanaan omat tapansa, voimavaransa ja haasteensa sekä läheisverkostonsa ihmissuhteet. Hyvinkin sujunut muutto perhehoitoon on lapselle aina iso muutos riippumatta siihen, millaisesta lähtötilanteesta lapsi perhekotiin muuttaa. Siksi lapsen tulee ennen kaikkea saada kokea, että perhekodissa on turvallista elää. Lapsen sopeutuminen muutokseen ja perheeseen on aina yksilöllinen prosessi, jonka läpi käymisessä lapsi tarvitsee aikuisten tukea. Lapsella on oikeus luoda kiintymyssuhteita perhehoitajiin ja perheen lapsiin, mutta samalla oikeus säilyttää kiintymyssuhteensa vanhempiinsa ja muihin lapselle läheisiin ihmisiin.

Perhehoitoon sijoitettavalla lapsella on oikeus saada perhekodin muihin jäseniin nähden tasavertainen asema. Lapsen tulee saada osallistua perhekodin arkeen, vapaa-aikaan ja verkostoihin kiinteänä osana perhehoitajien perhettä. Perhehoitajan tulee suojella, hoivata ja tukea lasta, seurata lapsen kehitystä, sitoutua lapseen ja tukea lapsen yhteydenpitoa hänelle läheisiin ihmisiin. Lapsella on oikeus tuntea itsensä arvokkaaksi ja ainutlaatuiseksi yksilöksi. Lapsen tulee saada kokea olevansa hyväksytyt omana itsenään. Tärkeää on, että koko perhehoitajien lähipiiri hyväksyy sijoitetun lapsen osaksi perhehoitoperhettä.

Useilla huostaanotetuilla lapsilla on taustallaan puutteita hoivassa ja erilaisia traumatisoivia kokemuksia. Perhekodin tehtävänä on tarjota tasapainoinen, säännöllinen ja aikuisjohtoinen arki. Lapsen perusturvallisuus rakentuukin osana arjen hoivaa ja huolenpitoa. Perhehoitajan tehtävänä on huolehtia lapsen vaatetuksesta, ruokailusta, riittävästä levosta, hygieniasta, siisteydestä, liikunnasta ja terveydestä. Lapsen kasvaessa lapsella on myös oikeus itsenäistyä ja ottaa lisää vastuuta itsestään ja hyvinvoinnistaan ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Turvallisessa kasvuympäristössä lasta tuetaan yksilöllisesti myös hänen henkilökohtaisissa tavoitteissaan ja haaveissaan. Lapsen tarpeet tulee huomioida laajasti ja yksilöllisesti.¹⁸

Sijoitetulla lapsella on oikeus saada hellyyttä ja turvaa ikänsä ja kehitystasonsa huomioivalla tavalla. Turvalliseen kasvuympäristöön kuuluvat selkeät, aikuisten valvomat rajat mutta myös lapsen yksilöllinen hyväksyminen ja tukeminen. Lasta tulee kasvattaa hänen henkisiä ja fyysisiä rajojaan kunnioittaen. Perhehoitajien

¹⁶ Lastensuojelulaki 53 § 1 mom.

¹⁷ Lastensuojelulaki 53 § 2 mom.

¹⁸ Lastensuojelulaki 4 § ja 50 §

on hyvä tuntee lastensuojeluun liittyvät rajoitustoimet, sillä turvallisessa kasvuympäristössä kasvatusta ei sisällä rajoituksia muistuttavaa toimintaa. Moni sijoitettu lapsi tarvitsee tukea tunteiden tunnistamisessa ja käsittelemisessä sekä ristiriitatilanteista selviämiseksi. Turvallisessa kasvuympäristössä lapsen on mahdollista myös ajoittain koetella rajoja ilman pelkoa rangaistuksista. Kun perhehoitaja auttaa lasta ymmärtämään tunteitaan ja kokemuksiaan, on tärkeää tehdä se aina lapsen vanhempia kunnioittavalla tavalla. Lapsen minäkäsitys muodostuu sekä suhteessa omiin vanhempiinsa että kokemuksiin uudessa perheessä.

Perheen yhteiset matkat luovat yhteisiä muistoja ja rakentavat lapselle tunnetta perheeseen kuulumisesta. Sijoitetun lapsen ottaminen mukaan perhekodin matkoille on suositeltavaa. Matkoista tulee kertoa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle ja tiedottaa lapsen huoltajia matkasta. Lapsen matkat sisältyvät pääsääntöisesti perhehoitajalle maksettavaan kulukorvaukseen. Ulkomaan matkoja varten lapsi tarvitsee passin ja matkustusluvan. Perhehoitaja voi hakea huostaan otetulle lapselle passia sosiaalitoimen antamalla luvalla¹⁹, ja matkustusta varten perhehoitaja saa sosiaalitoimelta lasta varten matkustusluvan.

3.2 Lapsen identiteetin, kasvun ja kehityksen tukeminen

Jokainen lapsi on yksilö vahvuuksineen ja haasteineen. Lasta tukevassa kasvatuksessa lapsi huomioidaan yksilöllisesti ja hänen omia kiinnostuksen kohteitaan, taitojaan ja toiveitaan kunnioittaen. Tärkeää on myös, että perhehoitaja hyväksyy lapsen taustan sellaisena kuin se on ja kunnioittaa sitä osana lapsen historiaa. Perhehoitaja on lapsen arjen kasvattaja, jonka tulee huomioida lapsen yksilölliset vahvuudet ja tukea lasta niiden käyttämisessä. Vahvuuksiin ja voimavaroihin keskittyminen tukee lapsen myönteistä minäkuvan rakentumista ja itsetuntoa. Lapsen kehityksen haasteiden, mahdollisten diagnoosien ja traumatisoivien kokemusten ymmärtäminen ja huomioon ottaminen on tärkeää, mutta jokainen lapsi tulisi etusijassa nähdä omana yksilöllisenä persoonanaan, eikä esimerkiksi diagnoosien tai taustansa kautta.

Perhehoitaja on lapsen arjessa tärkeä aikuinen, jonka keskeisenä tehtävänä on seurata lapsen kasvua ja kehitystä sekä tukea lasta hänen ikänsä mukaisissa kehitysvaiheissa. Perhehoidossa olevalla lapsella on oikeus saada osakseen hellyyttä, ymmärrystä ja turvaa. Perhehoitajan tehtävänä on siten tarjota lapselle virikkeitä ja ikätasoisia rajoja sekä suojata lasta ruumiilliselta ja henkiseltä kaltoinkohtelulta. Lapsen kasvatusta ei saa sisältää alistamista, loukkaavaa kohtelua tai ruumiillista kuritusta.²⁰ Lapsen kasvatusta tulee perustua rakentavaan vuorovaikutukseen aikuisen ja lapsen välillä sekä hyvään hoivaan ja huolenpitoon. Moni sijoitettu lapsi tarvitsee tukea esimerkiksi ristiriitatilanteiden ratkaisemisessa ja käsittelyssä, ja perhehoitaja tukee lapsen kehitystä myös omalla toiminnallaan ja esimerkillään.

Hyvään hoivaan ja huolenpitoon kuuluvat myös kasvatuksellisesti asetetut ikätasoiset rajat, joita ovat esimerkiksi kotiintuloon, ystävien vierailuille ja ruokailulle asetut ajat, kotitöiden ja koulutehtävien tekemisen sekä muun vastuunkantamisen harjoittelu, toisten huomioiminen ja syy-seuraussuhteiden ikätasoinen opettelu. Perhehoitajan kasvatustukeen kuuluu esimerkiksi ikätasoisien peliaikojen asettaminen sekä lapsen käyttämien internet-sivustojen, palveluiden ja mediasisältöjen ikärajojen noudattamisen valvominen. Esimerkiksi lapsen puhelimen tai tietokoneen käytön rajaamiseen täytyy kuitenkin olla selkeät kasvatukselliset perusteet. Puhelimen käytön rajoittaminen voi vaikuttaa lapsen oikeuteen pitää yhteyttä läheisiinsä. Per-

¹⁹ Passilaki 7 § 2 momentti

²⁰ Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1 §

hehoidossa annettava kasvatusta ei saa sisältää rajoitustoimenpiteiden kaltaista toimintaa (ks. lastensuojelulaki: rajoitukset sijaishuollossa²¹). Epäselvissä tilanteissa on hyvä käydä keskustelua kasvatukseen liittyvistä kysymyksistä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Jos lapsen hoito ja huolenpito eivät toteudu ilman rajoitustoimenpiteiden käyttämistä, onko perhehoito lapselle oikea sijaishuollon muoto.

Perhehoitajan ei tarvitse tehdä kasvatustyötä yksin. Esiin nousevissa kysymyksissä ja haasteissa kannattaa lähteä hakemaan tukea ja pohtia tilanteita sekä askarruttavia kysymyksiä yhdessä lapsen sosiaalityöntekijän ja perhehoidon tuesta vastaavan työntekijän kanssa. Perhehoitajan tulee olla yhteydessä lapsen sosiaalityöntekijään erityisesti silloin, jos lapsen käytöksessä tapahtuu selvää muutosta tai lapsen kehityksestä herää perhehoitajalle huolta. Yhdessä lähdetään miettimään, mitä kautta asiaa voidaan selvittää eteenpäin ja lapselle saada hänen tarvitsemaansa tukea.

Sijoitetulla lapella on oikeus saada tarvitsemansa terveydenhuollon, päivähoidon ja koulun palvelut asuinkunnastaan²². Erityisen tuen tarvetta arvioi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä yhdessä muiden ammattilaisten kanssa. Pienen lapsen kasvatukseen ja hoitoon liittyvissä asioissa perhehoitaja saa tukea neuvolasta lapsen omalta terveydenhoitajalta. Neuvolasta perhehoitaja voidaan lapsen kanssa ohjata tarvittaviin jatkotutkimuksiin. Lisäksi päivähoitossa käyvän lapsen arjen kasvatustilanteissa tukea ja neuvoja antavat myös päivähoiton ammattilaiset. Sekä neuvolassa että päivähoitossa osataan myös arvioida lapsen yksilöllistä kasvua ja kehitystä suhteessa saman ikäisiin lapsiin. Liikaa lapsen vertailua toisiin lapsiin kannattaa kuitenkin välttää, sillä jokainen lapsi kasvaa kehittyä omaan tahtiinsa ja yksilöllisesti eri taidoissa.

Kouluikäisen lapsen kehityksessä heränneessä huolesta tukea voi lähteä hakemaan alkuun myös kouluterveydenhuollon kautta. Kouluissa toimii yksilökohtainen opiskeluhoito, jossa lapsen tilannetta ja tuen tarvetta tarpeen mukaan voivat arvioida terveydenhoitaja, koululääkäri, psykologi ja kuraattori. Perhehoitaja ei voi allekirjoittaa erityisen tuen päätöstä, vaan sen allekirjoittaa joko lapsen huoltaja tai tarvittaessa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Lisäksi oppimiseen liittyvissä haasteissa kannattaa olla yhteydessä luokanopettajaan tai erityisopettajaan. Monialainen asiantuntijaryhmä voi tarvittaessa ohjata lapsen myös erikoisterveydenhuollon jatkotutkimuksiin.²³

Perhehoitajan ei kannata jäädä yksin heränneen huolen kanssa. Vaikka turvallinen, säännöllinen ja aikuisjohdoinen arki tarjoaa lapselle korjaavia kokemuksia ja tukee lapsen kehitystä, sijoitetulla lapsella voi olla taustallaan traumoja ja vaille jäämisen kokemuksia, joiden käsittelyyn tarvitaan ammattilaisten tukea. Erityisesti murrosiässä osa sijoitetuista nuorista tarvitsee erityistä tukea oman identiteettinsä ja elämäntarinansa rakentamisessa sekä taustansa käsittelyssä. Lisäksi sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla voi kasvaessa tulla esille erilaisia oppimiseen, kehitykseen ja terveyteen liittyviä haasteita yhtäläillä kuin kenellä tahansa lapsella tai nuorella.

3.3 Lapsen oikeus läheisiin ihmissuhteisiin ja yhteydenpitoon

Lapsella on perhehoitoon sijoittamisesta huolimatta oikeus säilyttää suhteet ja syventää niitä itselleen läheisiin ihmisiin, erityisesti vanhempiinsa, sisaruksiinsa ja muihin sukulaisiinsa. Mahdollisuuksien mukaan lapsen tulee myös voida säilyttää itselleen tärkeät ystävyysuhteet. Lapsella on oikeus pitää ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti yhteyttä läheisiinsä esimerkiksi puheluin, kirjoittamalla tai lähettämällä valokuvia ja piirroksia. On

²¹ Lastensuojelulaki 61 §

²² Lastensuojelulaki 16 b § 1 mom.

²³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, 3 §, 5 §

tärkeää, että sijoitettu lapsi kokee voivansa puhua biologisista vanhemmistaan perhekodissa asuessaan ja että lapsi saa pitää vanhempiensa ja muiden läheistensä valokuvia esillä omassa huoneessaan. Valokuvien jakaminen puolin ja toisin onkin hyvä tapa pitää vanhemmat mukana lapsen elämässä. Erityisesti pieni lapsi tarvitsee perhehoitajien tukea yhteydenpidossa.²⁴ Perhehoitaja ei kuitenkaan saa ilman erillistä sopimusta pienenkään lapsen kohdalla kuunnella lapsen ja läheisen välistä puhelua.

Ihannetilanne on rinnakkaisen vanhemmuuden toteutuminen perhehoitajien ja lapsen biologisten vanhempien kesken. Perhehoitajan tehtävään kuuluu ymmärtää lapsen läheissuhteiden ja ihmissuhteiden jatkuvuuden merkitys lapselle sekä valmius ja halu tukea lapsen yhteydenpitoa läheisiinsä. Perhehoitajan tulee ymmärtää, että lapsen reaktiot läheisten tapaamisiin voivat vaihdella paljon silloinkin, kun yhteydenpito läheisiin on lasta tukevaa ja tapaamiset ovat lapselle hyväksi. Perhehoitajan tulee kyetä ottamaan vastaan lapsen erilaiset myönteiset ja kielteiset yhteydenpitoon ja tapaamisiin liittyvät tunteet. Perhehoitajan on kyettävä sietämään tietty määrä epävarmuutta lapsen ja vanhempien tapaamisissa: tapaamiset eivät välttämättä aina toteudu suunnitellusti, ne voivat peruuntua tai keskeytyä eikä niiden aikana aina kyetä ylläpitämään lapselle totuttuja arjen rutiineja. Perhehoitaja voi olla omalta osaltaan myös tukemassa lapsen ja hänen vanhempiensa välistä suhdetta ja vuorovaikutusta jaetun vanhemmuuden kautta. Perhehoitajan tulee hyväksyä lapsen vanhemmat osaksi lapsen elämää ja tasavertaiseksi aikuiseksi lapsen asioissa. Vaikka lapsen vanhemman käytöstä tai tekoja ei hyväksyisikään, vanhempi tulee hyväksyä lapselle tärkeänä aikuisena. Lapsella on oikeus myös pysyviin ja läheisiin ihmissuhteisiin perhehoitoperheessä.

Perhehoitajan velvollisuuksiin kuuluu tukea myös lapsen mahdollisuuksia kotiinpaluuseen. Tämä tarkoittaa yhteydenpidon tukemista lapsen ja biologisten vanhempien välillä esimerkiksi kuljettamalla lasta tapaamaan biologisen vanhempaansa. Yhteydenpidosta ja tapaamisista sovitaan asiakassuunnitelmanneuvotteluissa ja toteuttaminen kirjataan lapsen asiakassuunnitelmaan.²⁵ Lapsen edun mukaista on myös se, että lapsen vanhemmat tietävät lapsen elämäntilanteesta olennaisen ja keskeiset muutokset, jotta he osaltaan voivat tukea lasta häntä tavatessaan. Lapsen etu toteutuu parhaiten silloin, kun hänen ympärillään olevat aikuiset tuntevat toisensa ja kykenevät tekemään yhteistyötä lapsen asioissa.

Tapaamiset ja muu yhteydenpito läheisiin on lapsen oikeus, ja lapsen mielipide ja kokemukset ovat ensisijaisia tapaamisista ja muusta yhteydenpidosta sovittaessa. Lastensuojelulaki velvoittaa perhehoitajien lisäksi myös viranomaisia tukemaan lapsen ja läheisten yhteydenpitoa²⁶. Mikäli perhehoitajalla herää huoli tapaamisten ja yhteydenpidon lapsen edun mukaisesta toteutumisesta, hänen tulee keskustella havainnoistaan sosiaalityöntekijän kanssa. Erityisen haastavissa tilanteissa lapsen vastuusosiaalityöntekijä voi rajoittaa yhteydenpitoa lapsen ja hänen läheistensä välillä erillisellä päätöksellä.²⁷

3.5 Lapsen oikeus koulutukseen ja harrastuksiin

Perhehoito on pienen lapsen tärkein hoitomuoto, ja pienen lapsen kohdalla suositellaankin usein, että lapsi aloittaa päivähoiton kodin ulkopuolella vasta asetuttuaan osaksi perhehoitoperheen arkea. Perhehoitajalle voidaan sijoituksen alussa maksaa ansionmenetykskorvausta, mikäli lapsen nähdään hyötyvän siitä, että toinen perhekodin vanhemmista jää pois työstä kotiin lasta hoitamaan. Varhaiskasvatuksen päivähoito tukee kuitenkin osaltaan lapsen kasvua ja kehitystä sekä tukee perhehoitajia kasvatustehtävässä. Perhehoitoon

²⁴ Lastensuojelulaki 54 §

²⁵ Lastensuojelulaki 30 § 3 mom.

²⁶ Lastensuojelulaki 52 §

²⁷ Lastensuojelulaki 62 §

asetuttuaan moni sijoitettu lapsi aloittaakin päivähoitossa kodin ulkopuolella. Perhehoitaja hakee lapselle päivähoitopaikkaa. Lapsen ilmoittamisesta päivähoitoon kodin ulkopuolelle tulee kuitenkin aina keskustella lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Lapsen päivähoito on perhehoitajille maksuton, mikäli molemmat perhehoitajat työskentelevät kodin ulkopuolella tai päivähoito katsotaan lapselle kuntouttavaksi toiminnaksi. Kaikki lapset osallistuvat kuitenkin esikoulun toimintaan ennen koulupolun aloittamista.

Sijoitetulla lapsella on oikeus käydä koulua asuinpaikkakunnallaan. Sosiaalitoimi ilmoittaa kuntaan muuttavasta lapsesta lapsen uuteen asuinkuntaan, mutta perhehoitaja ilmoittaa lapsen esikouluun ja kouluun. Koulussa lapsi harjaantuu sosiaalisissa taidoissa ja muodostaa ystävyyssuhteita, joten lapsi ilmoitetaan pääsääntöisesti lähikouluun, elleivät lapsen oppimiseen liittyvät erityistarpeet edellytä toista kouluvalintaa. Jo koulua käyneen lapsen tiedot siirretään koulujen kesken, ja lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä varmistaa, että uudella koululla on tarvittavat tiedot lapsen tilanteesta, jotta opetus voidaan järjestää lapsen tarpeita vastaavalla tavalla. Koulu- ja luokkapaikasta päättää kuitenkin lapsen asuinkunta.

Mikäli lapsen asioissa järjestetään kouluneuvottelu opetuksesta ja koulupaikasta päättämisen yhteydessä, lapsen huoltajalla on oikeus osallistua neuvotteluun. Huoltajalla on oikeus esittää näkemyksensä lapsen opetuksen järjestämisestä ja päättää lapsen osallistumisesta uskonnon tai elämänkatsomustiedon opetukseen. Huoltajalla on myös oikeus saada tietoa lapsen koulunkäynnin sujumisesta. Oppilashuollon osalta alaikäinen voi kuitenkin tietyin edellytyksin kieltää tietojen luovuttamisen lailliselle edustajalleen²⁸.

Lapsen asiakassuunnitelmaan kirjataan tiedot siitä, miten ja missä lapsi käy koulua. Asiakassuunnitelmassa sovitaan myös koulunkäyntiin liittyvät konkreettiset käytännöt. Perhehoitajalla on vastuu siitä, että kouluarki sujuu, ja siksi perhehoitaja voi allekirjoittaa kouluarkeen liittyvät luvat ja ilmoitukset (esim. retket, poissaolot) ja kokeet. Perhehoitajalle annetaan Wilman tai muun vastaavaan sähköisen järjestelmän käyttöoikeudet. Myös lapsen huoltajalla on oikeus saada vastaavat tunnukset käyttöönsä. Sosiaalityöntekijä puolestaan allekirjoittaa lapsen opetussuunnitelman ja vastaa lapsen tarvitsemien opetukseen liittyvien palveluiden hakeemisesta.

Koulunkäynnin ohella myös harrastukset ovat tärkeitä lapsen kasvussa ja kehityksessä ja ystävyyssuhteiden muodostumisessa. Harrastusmahdollisuudet vaihtelevat eri paikkakunnilla, mutta lapsella on oikeus harrastaa itselleen tärkeää asiaa, josta hän on kiinnostunut. Perhehoitajan tehtävään kuuluu tukea lasta häntä kiinnostavissa asioissa, etsiä yhdessä lapsen kanssa sopivaa harrastusta ja tukea lasta harrastamisessa esimerkiksi kuljettamalla pientä lasta ja selvittämällä harrastusmahdollisuuksia. Myös lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävään kuuluu tukea lapsen harrastamista. Etelä-Karjalan hyvinvointialue maksaa kaikille lapsille iän mukaan porrastettua vuosittaista harrastusrahaa, jota voi käyttää niin ohjatun harrastuksen kuluihin kuin omaehtoiseen harrastamiseen ja harrastamisessa tarpeellisiin välineisiin. Perhehoitajan tulee keskustella harrastusrahan käytöstä lapsen kanssa ja kuunnella lapsen toiveita. Mikäli lapsi kasvaessaan harrastaa jotakin hyvin tiiviisti ja esimerkiksi kilpatasolla, sosiaalityöntekijän on mahdollista tukea harrastamista myös harrastusrahan lisäksi esimerkiksi kilpamatkoista, lisensseistä tai välineistä aiheutuissa kustannuksissa.

3.6 Lapsen käyttövarat

Sijaishuollossa olevalle lapselle kuuluu käyttövara²⁹ eli kuukausittain perhehoitajan lapselle antama tai lapsen

²⁸ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 18 § 2 mom.

²⁹ Lastensuojelulaki 55 §

tilille siirtämä rahasumma, joka voidaan maksaa perhehoitajan ja lapsen kesken sopimalla tavalla joko viik-
korahaksi jaettuna tai kerran kuussa. Käyttövara on nimensä mukaisesti rahaa, jonka lapsi saa käyttää itse
valitsemallaan tavalla. Lapsen käyttövaroja ei käytetä lapsen koulunkäynnistä, harrastuksista tai hygie-
niatuotteista aiheutuviin kuluihin, jotka ovat osa perhehoitoa.

Käyttövarat ovat lapselle tärkeä keino opetella rahankäyttöä ja hankintojen suunnittelua. Etelä-Karjalan hy-
vinvointialue on määritellyt sijoittamilleen lapsille lapsen ikään sidotut kuukausittaiset käyttövarojen vähim-
mäismäärät. 15 vuotta täyttäneelle on laissa määritelty käyttövarojen kuukausittaiseksi summaksi vähintään
kolmasosa elatustukilain mukaisesta yhden lapsen elatustuen määrästä³⁰. (Ks. käyttövarojen suuruudet koh-
dasta Kulukorvaus, luku 6.4.) Perhekodissa on kuitenkin hyvä muistaa kaikkien siellä asuvien lasten yhden-
vertainen kohtelu. Siten viikko- tai kuukausirahoista tulisi olla perhekodissa kaikille lapsille yhtenäiset käy-
tännöt. Jos perheessä on tapana maksaa lapsen kuukausirahat tilille, johon lapsella on pääsy pankkikortilla,
myös sijoitetun lapsen käyttövarat voidaan maksaa samalla tavalla.

Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä enemmän lapsen kanssa on syytä keskustella rahankäyttöön liitty-
vistä asioista, säästämisestä ja ostoksista. Pienenkin lapsen tulee kuitenkin saada päättää itse, mihin käyttö-
varansa käyttää. Myöskään lapsen huoltajalla ei ole oikeutta puuttua lapsen käyttövaroihin ja niiden käyt-
töön, vaikka huoltaja useimmiten päättää lapsen muista mahdollisista varoista. Perhehoitajan on tärkeää
muistaa, että käyttövarojen maksaminen ei ole sidottu lapsen käytökseen. Lapselle ei siten voi jättää maksa-
matta käyttövaroja, vaikka lapsi ei käyttäytyisi perhekodin sääntöjen mukaisesti tai haastaisi yhdessä tehtyjä
sopimuksia. Lasta ei myöskään voi vaatia korvaamaan mahdollisia rikkoutuneita esineitä tai muuta vahinkoa
käyttövaroistaan. Perhehoitajan tulee pitää kirjaa lapselle maksetuista käyttövaroista ja pyydettyessä esittää
todistus niistä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle vuosittain. Käyttövaroja ei voi jättää maksa-
matta lapselle rankaisukeinona eikä niistä voi pidättää korvausta esimerkiksi lapsen rikkomasta tavarasta.

Myös sijoitetulla lapsella tulee olla mahdollisuus pankkipalvelujen käyttämiseen ja rahan säästämiseen tililil-
lään. Pankkitili voi olla lapsen nimissä tai perhehoitaja voi avata itselleen tilin, johon lapsella on käyttöoikeus.
Lapsen huoltajalla säilyy huostaanotosta huolimatta oikeus lapsen talousasioihin, ja huoltajalla on oikeus
päästä lapsen pankkitilille. Sosiaalihuolto antaa kirjallisen suostumuksen huostaan otetun alle 15-vuotiaan
lapsen pankkitilin avaamista varten. 15-vuotias voi itsenäisesti avata henkilökohtaisen pankkitilin esimerkiksi
kesätyöstä saamia rahoja varten. Pankkitilin avaamiseen ja verkkopankkitunnusten ottamiseen liittyvissä
asioissa on hyvä käydä keskustelua lapsen läheisten ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.

3.7 Lapsen osallisuus

Lapsen etu on ensisijainen ja yksilöllisesti kunkin lapsen kohdalla arvioitava näkökulma perhehoidossa ja si-
jaishuollon työskentelyssä. Mitä kehittyneemmästä ja vanhemmasta lapsesta on kyse, sitä enemmän on sel-
vitettävä ja huomioitava lapsen omia näkemyksiä ja toiveita³¹. Perhehoidossa olevalla lapsella on oikeus tulla
kohdatuksi yksilönä omine tarpeineen ja mielipiteineen sekä oikeus saada hyvää hoitoa ja huolenpitoa. Ilman
lapsen mielipiteen selvittämistä ja lapsen osallistamista itseään koskevissa asioissa ja päätöksenteossa on
mahdotonta tietää, millaiset ratkaisut kulloinkin ja kunkin lapsen kohdalla parhaiten toteuttavat lapsen etua.

³⁰ Lastensuojelulaki 55 § 2 mom.

³¹ Lastensuojelulaki 20 §

Lapsen osallisuus tarkoittaakin lapsen laajaa oikeutta saada tietoa itseään koskevista asioista ja suunnitelmista³² sekä ikänsä ja kehitystasonsa mukaan oikeutta osallistua itseään ja elämäänsä koskevien suunnitelmien ja päätösten tekemiseen.

Lapsen osallisuutta tuetaan siten, että lapselle kerrotaan hänen oikeuksistaan ja häntä tuetaan vapaaseen omien näkemystensä ilmaisemiseen. Lapsen osallisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapsi päättää asioistaan itse. Lapsen kanssa tulee käydä keskustelua häntä koskevissa asioissa ja lapselle perustellaan aikuisten tekemät ratkaisut ja päätökset. Lapsen osallisuuteen kuuluu toisaalta myös se, että lapsi saa halutessaan olla osallistumatta ja ilmaisematta mielipiteitään. Lasta ei saa painostaa eikä hänen mielipiteisiinsä saa pyrkiä vaikuttamaan. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on erityinen velvollisuus tavata ja kuulla lasta sekä kertoa ja selittää lapselle häntä koskevat asiat ja ratkaisut.

Perhehoidossa lapsen osallisuutta ja kykyä rakentaa ja ilmaista omia mielipiteitä voi harjoitella antamalla lapsen ikänsä ja kehitystasonsa mukaan tehdä valintoja ja päätöksiä arkisissa häntä itseään koskevissa asioissa. Perhehoitajan tulee myös kannustaa lasta omien mielipiteidensä ilmaisemiseen. Jotta lapsen osallisuus arjessa ja laajemmin häntä koskevassa päätöksenteossa voi toteutua, lapsen tulee kokea olonsa turvalliseksi silloin, kun hänen mielipidettään kysytään. Perhehoitajan tulee tukea myös lapsen ja hänen asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän yhteydenpitoa ja suhdetta. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on velvollisuus tavata lasta riittävän usein, keskustella lapsen kanssa kahden kesken lasta koskevista asioista sekä selvittää lapsen mielipide häntä koskevissa asioissa ja suunnitelmissa³³. Sosiaalityöntekijän tehtävä on myös kertoa lapselle hänen ikänsä mukaisesti tietoa hänen perheensä tilanteesta sekä huostaanoton perusteista ja perhehoitoon sijoittamisen syistä. Lapsen osallisuus voi toteutua vain, jos lapsi saa ymmärrettävässä muodossa tietoa eri vaihtoehdoista. Lapsella on aina oikeus olla myös oma-aloitteisesti yhteydessä asioistaan vastaavaan sosiaalityöntekijään.

3.7 Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja lapsen oikeusturva

Sijoitetulle lapselle osoitetaan aina oma sosiaalityöntekijä, joka vastaa lapsen asioista³⁴. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä on varmistaa lapsen tarvitsema hoito, hoiva ja tuki sekä lapsen edun toteutuminen perhehoidossa. Lapsella on oikeus tavata omaa sosiaalityöntekijäänsä kahden kesken ja pitää yhteyttä häneen. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on myös varmistaa, että lapsi saa tietoa tilanteestaan ja häntä koskevista päätöksistä sekä ikätasonsa mukaan tietoa huostaanoton ja perhehoitoon sijoittamisen syistä. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän keskeinen tehtävä on myös tukea lasta hänen mielipiteensä ilmaisemisessa. Perhehoitajan tehtävänä on tukea lapsen ja lapsen sosiaalityöntekijän välistä suhdetta.

Sijoitetulle lapselle laaditaan asiakassuunnitelma, jonka tekemisestä on vastuussa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Asiakassuunnitelma tulee päivittää kerran vuodessa ja tarvittaessa useamminkin.³⁵ Asiakassuunnitelmaa edeltää asiakassuunnitelmaneuvoittelu, johon lapsen on mahdollisuuksien mukaan hyvä osallistua. Neuvotteluun osallistuvat lapsen vanhemmat, perhehoitajat, sosiaalityöntekijä ja mahdolliset muut lapsen elämäntilanteessa tärkeät aikuiset. Lapsella on oikeus osallistua asiakassuunnitelman laatimiseen ja tulla kuulluksi häntä koskevissa päätöksissä. Asiakassuunnitelma voidaan myös rakentaa osissa, jolloin

³² Lastensuojelulaki 5 §, 20 §

³³ Lastensuojelulaki 53 §

³⁴ Lastensuojelulaki 13b §

³⁵ Lastensuojelulaki 30 §

ei välttämättä järjestetä asiakassuunnitelmanneuvottelua. Asiakassuunnitelmassa käsitellään lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä niiden kehittymistä. Asiakassuunnitelmaan kirjataan muun muassa lapsen sen hetkinen elämäntilanne, sijaishuollon tarkoitus ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen vahvuudet ja tuen tarpeet, lapsen ja hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpidon toteuttaminen sekä lapsen tarvitsemat palvelut ja tukitoimet. Asiakassuunnitelma ohjaa perhehoitajien toimintaa lapsen arkisessa kasvatuksessa ja huolenpidossa.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä seuraa ja arvioi lapsen sijaishuollon tavoitteiden toteutumista ja vastaa siten lapsikohtaisesta valvonnasta. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on velvollisuus varmistua siitä, että sijaishuolto paikka vastaa lapsen etua. Arviointi on mahdollista vain siten, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä käy säännöllisesti perhekodissa ja tapaa lasta henkilökohtaisesti. Perhehoitajaksi ryhtyvän tulee hyväksyä se, että hänen kodissaan vieraillaan säännöllisesti ja että hänen tehtävänsä on tukea perheeseensä sijoitetun lapsen suhdetta vastuusosiaalityöntekijäänsä. Lapsen sosiaalityöntekijän tehtävänä on valvoa, että lapsen sijoitus perhehoitoon toteutuu lastensuojelulain mukaisesti ja lapsi saa tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet.³⁶

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä on myös arvioida lapsen ja hänelle läheisten ihmisten yhteydenpidon toteutumista. Sosiaalityöntekijän tulee tukea lapsen yhteydenpitoa läheisiinsä lapsen edun mukaisella tavalla tai tarvittaessa tehdä yhteydenpitoa koskeva rajoituspäätös.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä on myös avustaa lasta puhevallan käytössä ja ohjata hänet tarvittaessa oikeusavun piiriin. Sosiaalityöntekijän tulee myös kertoa lapselle hänen oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan valittaa häntä koskevista päätöksistä. Tietoa tästä tulee tarjota lapselle sellaisessa muodossa, että lapsi kykenee sen ymmärtämään.³⁷ E erityisen tärkeää tämä on kaltoin kohdeltujen ja alistetussa asemassa eläneiden lasten kohdalla, sillä heillä on usein niukasti tietoa siitä, millaista itsemääräämiseen liittyvää oikeutta heillä tulisi olla. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja perhehoitajan yhteinen tehtävä on kertoa lapselle hyvästä ja huonosta kohtelusta sekä lapsen oikeuksista.

Kaikkien perhehoitoon sijoitettujen lasten mielipide on selvitettävä, mutta 12 vuotta täyttänyttä lasta tulee lisäksi kuulla hallintolain mukaisesti, kun tehdään häntä koskevia sijaishuoltoon liittyviä päätöksiä. Tällaisia päätöksiä ovat esimerkiksi päätös huostaanotosta ja sijoittamisesta, sijaishuolto paikan muuttamisesta, huostassapidon lopettamisesta tai yhteydenpidon rajoittamisesta. 12 vuotta täyttänyt lapsi voi myös itsenäisesti hakea muutosta näihin päätöksiin.

4 Perhehoitoon sijoitetun lapsen vanhemman oikeudet ja velvollisuudet

Lapsen huostaanotto ja sijoitus perhehoitoon muuttaa perheen tilannetta ja vanhempien suhdetta lapseen. Lapsen huostaanotto ei kuitenkaan poista vanhemman huoltajuutta. Lapsen huoltajana vanhemmalla säilyy huostaanotosta huolimatta oikeus päättää lapsen uskonnosta, kansallisuudesta ja nimestä. Nimen muuttamiseksi huoltajan tulee kuitenkin saada lausunto sosiaaliviranomaiselta, jotta varmistetaan, ettei muutoksesta aiheudu lapsen identiteetin kehitykselle tarpeetonta haittaa. Vaikka huoltajalla säilyy oikeus päättää lapsen uskonnosta, lapsen kasvaessa ja kehittyessä myös hänen itsemääräämisoikeutensa uskonnollisissa kysymyksissä tulee ottaa vanhemman mielipiteen ohella huomioon³⁸. Huoltajalla on myös oikeus toimia lapsensa edunvalvojana taloudellisissa asioissa sekä oikeus käyttää lapsen puolesta puhevaltaa kaikissa lapsen

³⁶ Lastensuojelulaki 29 §

³⁷ Lastensuojelulaki 32a §

³⁸ Uskonnonvapauslaki 3 §

omaisuutta ja taloutta koskevissa asioissa ja esimerkiksi nostaa varoja lapsen omalta pankkitililtä. Vanhemmalla on myös oikeus nostaa kanteita lapseen liittyvissä oikeudellisissa kysymyksissä.

Kun lapsi on otettu huostaan, on sosiaalihuollolla oikeus päättää lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta. Vastuu perhehoitoon sijoitetun lapsen arjen hoivasta ja huolenpidosta on perhehoitajilla. Sijaishuollon tarkoituksen toteutumiseksi sosiaalihuollolla on myös oikeus päättää lapselle tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta. Huoltajalla on oikeus kertoa mielipiteensä lapsen terveydenhuoltoa järjestettäessä sekä osallistua lapsen koulupaikasta ja opetuksen antamisesta päätettäessä³⁹. Huoltajalla säilyy pääsy lapsen Kanta-palvelussa oleviin tietoihin. Huostaanottopäätöksessä mainittu sijaishuollon tarkoitus määrittelee kuitenkin sen, missä laajuudessa sosiaalihuolto voi tehdä päätöksiä yksittäisen lapsen asioissa.⁴⁰ Laki velvoittaa lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää tekemään yhteistyötä lapsen vanhempien kanssa⁴¹.

Lapsen huoltajalla on oikeus saada lastaan koskevia tietoja lapsen ollessa sijoitettuna perhehoitoon. Perhehoitaja tai muu lapsen sijaishuoltopaikan edustaja kertoo esimerkiksi lapsen ja huoltajan tapaamisten yhteydessä lapsen oleellisia ajankohtaisia asioita lapsen arjesta. Päivittäistä tiedonsaantioikeutta ei vanhemmalla kuitenkaan ole. Mitä vanhemmasta ja kehittyneemmästä lapsesta on kyse, sitä enemmän huoltajat saavat tietoa suoraan lapselta heidän keskinäisessä yhteydenpidossaan. Oleellisista lapsen elämään vaikuttavista tapahtumista ja ratkaisuista lapsen huoltajaa tiedottaa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Sijoituksen aikana huoltajalla on myös oikeus saada tietopyynnöllä tietoa sosiaaliviranomaiselta lastaan koskevista asioista, ellei tiedon luovuttamiselle ole erillistä rajoitusperustetta⁴². Vanhemmalla on oikeus pitää yhteyttä lapseensa ja tavata lasta lapsen asiakassuunnitelmaan kirjatulla tavalla. Mikäli vanhempi ja sosiaaliviranomainen ovat eri mieltä lapsen ja vanhemman yhteydenpidon muodosta tai määrästä eikä neuvotellen päästä yhteisymmärrykseen, on tehtävä yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös⁴³. Päätös antaa vanhemmalle mahdollisuuden valittaa asiasta ja hakea siihen muutosta. Myös muissa lasta koskevissa päätöksissä kuullaan lapsen vanhempia.

Vaikka lapsi on sijoitettuna kodin ulkopuolelle, vanhemmilla säilyy elatusvelvollisuus. Elatusmaksu määräytyy lapsen elatuksesta annetun lain mukaisesti⁴⁴. Etelä-Karjalan hyvinvointialue perii perhehoitoon sijoitetun lapsen vanhemmilta elatusmaksun lapsen hoidonkorvauksena. Perittävä maksu vastaa vanhemmalle määrättyä elatusapua.

Huostaanottoprosessi on raskas kokemus vanhemmille, ja lapsen siirtyminen sijaishuoltoon tuo mukanaan isoja muutoksia vanhemman elämään. Perhehoitajan ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä on myös tukea vanhempaa muuttuneessa vanhemmuudessa. Perhehoitajan keinot tukea vanhempaa kirjataan asiakassuunnitelmaan. Vanhempien tukeminen ja uudenlaisen vanhemmuuden roolin löytäminen on tärkeää lapsen perhehoidon onnistumiselle ja lapsen tulevaisuudelle. Rinnakkaisvanhemmuuden toteutuminen tukee lapsen lisäksi myös biologista vanhempaa. Vanhemmalle annettava tuki kirjataan lapsen asiakassuunnitelmaan. Lapsen vanhemmalle tulee lisäksi tehdä oma vanhemmuuden tuen asiakassuunnitelma, ellei suunnitelman tekemistä katsota tarpeettomaksi⁴⁵. Suunnitelma voidaan laatia myös yhteistyössä muun

³⁹ Lastensuojelulaki 46 § 1 mom., 52 §

⁴⁰ Lastensuojelulaki 45 §

⁴¹ Lastensuojelulaki 45 § 3 mom.

⁴² Julkisuuslaki 11 §, 12 §

⁴³ Lastensuojelulaki 62 §, 63 §

⁴⁴ Laki lapsen elatuksesta

⁴⁵ Lastensuojelulaki 30 §

sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. Sijoitetun lapsen vanhemmalla on oikeus saada keskustelutukea lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä tai muulta sijaishuollon työntekijältä. Tärkeää on, että vanhempi tietää merkityksensä lapsen elämässä ja mahdollisuutensa tukea lasta myös lapsen huostaanoton ja perhehoitoon sijoittamisen jälkeen.

Vanhemmille on tarjolla tukea myös sijaishuollon työskentelyn ulkopuolelta. VOIKUKKIA-vertaistoiminta tarjoaa huostaan otetun lapsen vanhemmalle mahdollisuuden keskustella ammattilaisten ohjaamana toisten huostaan otettujen lasten vanhempien kanssa. Ryhmän tavoitteena on vanhemman oman elämän ja selviytymisen tukeminen ja vanhemmuuden vahvistuminen sekä sitä kautta myös lasten hyvinvoinnin lisääntyminen. Ryhmässä on tilaa käsitellä huostaanoton aiheuttamia tunteita ja saada niihin tukea muilta. Toimintaa ohjaaville ammattilaisille on mahdollista varata aika myös henkilökohtaista keskustelua varten. Lisää tietoa VOIKUKKIA-toiminnasta löytyy Etelä-Karjalan hyvinvointialueen verkkosivuilta.

5 Perhehoitajan oikeudet ja velvollisuudet

5.1 Toimeksiantosuhde ja toimeksiantosopimus

Toimeksiantosopimus on virallinen, kahden osapuolen välinen asiakirja, jossa perhehoitaja(t) ja sijoittava kunta sopivat perhehoitoon liittyvät molemminpuoliset oikeudet ja velvollisuudet. Kahden aikuisen perheessä toimeksiantosopimuksen allekirjoittavat molemmat ennakoivaltuutuksen käyneet puoliset. Molemmat puoliset ovat perhehoitajia myös silloin, kun perhehoitoon liittyvät palkkiot ja kulukorvaukset maksetaan vain toiselle puolisolle. Toimeksiantosopimuksen tehnyt perhehoitaja ei ole työsuhteessa sopimuksen tehneeseen kuntaan⁴⁶.

Perhehoitajan ja kunnan tai kuntayhtymän välisessä toimeksiantosopimuksessa sovitaan seuraavista asioista⁴⁷:

- perhehoitajalle maksettavan palkkion määrästä ja suorittamisesta
- perhehoidossa ja hoidon käynnistämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta sekä perhehoidossa olevan kalenterikuukausittaisten käyttövarojen maksamisesta perhehoidossa olevan yksilöllisistä tarpeista johtuvien erityisten kustannusten korvaamisesta
- hoidon arvioidusta kestosta
- perhehoitajan oikeudesta vapaaseen, vapaan toteuttamisesta sekä palkkion maksamisesta ja kustannusten korvaamisesta vapaan ajalta
- hyvinvointi- ja terveystarkastusten järjestämisestä
- perhehoitajalle annettavasta valmennuksesta, työnohjauksesta ja koulutuksesta sekä näiden toteuttamisesta
- toimeksiantosopimuksen irtisanomisesta
- tarvittaessa muista perhekoita ja perhehoitoa koskevista seikoista sekä yhteistyöstä kunnan ja perhehoitajan kesken

Toimeksiantosopimus sitoo sen tekijöitä noudattamaan sopimusta. Perhehoitajalla on oikeus vapaaseen, hoitopalkkioon, perhehoidosta aiheutuneiden kustannusten korvaamiseen, hyvinvointi- ja terveystarkastuksiin sekä koulutukseen ja tukeen. Perhehoitajalle on nimettävä jokaista hoidettavaa varten vastuutyöntekijä⁴⁸.

⁴⁶ Perhehoitolaki 10 § 3 mom.

⁴⁷ Perhehoitolaki 10 §

⁴⁸ Perhehoitolaki 15-17 §

Perhehoitajalla on oikeus saada sijoittajakunnalta salassapitosäädösten estämättä lapsen hoitamiseksi välttämättömät tiedot⁴⁹. Toimeksiantosopimusta tarkistetaan hoidon tilanteen muuttuessa ja kun sen tarkistamiseen on muutoin aihetta⁵⁰. Lapsen jälkihuollon alkaessa (nuoren täyttäessä 18 vuotta) tehdään uusi toimeksiantosopimus.

Toimeksiantosopimuksella perhehoitajalle annetaan tehtäväksi arjessa tapahtuva tavanomainen hoito, huolenpito ja kasvatus. Vastatessaan sijaishuollossa olevan lapsen hoidosta ja kasvatuksesta perhehoitaja hoitaa julkista hallintotehtävää⁵¹. Hänen tulee osaltaan taata, että sijaishuollossa olevan lapsen perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat. Lapsen oikeutta hyvään hoitoon ja kasvatukseen tukee se, että perhehoitaja hakee ja ottaa vastaan apua ja tukea tarvittaessa. Perhehoitajalla on velvollisuus tehdä yhteistyötä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa, ja siihen kuuluu myös avoin keskustelu tuen tarpeista⁵². Perhehoitajasta tulee asianosainen useissa lasta koskevissa päätöksissä, ja häntä kuullaan päätöstä valmisteltaessa. Asianosaisena perhehoitajalla on myös oikeus hakea muutosta päätöksiin.

Perhehoitajan tulee välittömästi ilmoittaa perhetilanteessaan ja elämässään tapahtuvista muutoksista lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, koska muutokset vaikuttavat suoraan myös sijoitetun lapsen elämään⁵³. Tällaisia muutoksia ovat esimerkiksi perhehoitajan muutto, perheeseen sijoitettujen lasten määrässä tapahtuvat muutokset, perhehoitajan tehtävän hoitamisen estävä sairastuminen, perhesuhteiden muutokset, suunnitellut vapaat ja niiden järjestelyt, ulkomaanmatkat lapsen kanssa, väkivallanteot ja oikeustoimet perhehoitajaa kohtaan, sijoitetun lapsen vakavammat sairastumiset, tapaturmat ja väkivallanteot sekä muut tärkeät perhehoitoon vaikuttavat seikat.

5.2. Toimeksiantosopimuksen irtisanominen ja purkaminen

Jos toimeksiantosopimuksessa ei ole toisin sovittu, se voidaan irtisanoa päättymään irtisanomista seuraavan kahden kuukauden kuluttua⁵⁴. Irtisanomisajan laskeminen alkaa tiedoksisaantipäivästä. Irtisanominen on epäselvyyksien välttämiseksi hyvä tehdä kirjallisena. Toimeksiantosopimuksessa voidaan sopia myös muunlaisesta irtisanomisajasta tai menettelytavasta. Irtisanomisajalta kuuluu maksaa palkkio riippumatta siitä, asuuko lapsi perhehoitajan luona sekä kulukorvaus, jos lapsi asuu irtisanomisaikana perhehoitajan luona. Irtisanominen katsotaan toimitetuksi viranomaisen puolelta, kun sitä koskeva päätös on saatettu tiedoksi. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon saantitodistuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedoksisaantitodistukseen merkittynä aikana. Mikäli päätös on lähetetty tavallisella kirjeellä, katsotaan asianosaisen saaneen päätöksestä tiedon 7 päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä.

Mikäli perhehoitaja lyö laimin velvollisuuksiaan perhehoitajana, ja perhekoti todetaan sen vuoksi sopimattomaksi tai hoito puutteelliseksi, tulee asiassa pyrkiä saamaan aikaan korjaus. Toimeksiantosopimus voidaan purkaa välittömästi, jos puutetta ei korjata asetetussa määräajassa tai puutetta ei voida korjata ilman kohtuutonta vaivaa tai kohtuullisessa ajassa⁵⁵. Sopimus katsotaan heti purkautuneeksi, kun sitä koskeva päätös

⁴⁹ Julkisuuslaki 26 § 3 mom.

⁵⁰ Perhehoitolaki 10 § 2 mom.

⁵¹ Perustuslaki 124 §

⁵² Perhehoitolaki 1 §, laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1 §, lastensuojelulaki 52 §

⁵³ Perhehoitolaki 21 §

⁵⁴ Perhehoitolaki 12 §

⁵⁵ Perhehoitolaki 12 § 3 mom.

on saatettu tiedoksi. Asianomaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon saantitodistuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedonsaantitodistukseen merkittynä aikana. Mikäli päätös on lähetetty tavallisella kirjeellä, katsotaan asianomaisen saaneen tiedon 7 päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä.

5.3 Salassapito ja vaitiolovelvollisuus

Perhehoitajan tulee muistaa, että lapsen sosiaalihuollon asiakkuus on salassapidettävää tietoa. Perhehoitaja sitoo asiakirjojen salassapitovelvollisuus ja vaitiolovelvollisuus perhehoitajan tehtävää hoitaessaan saamista tiedoista. Perhehoitaja ei saa ilmaista tietoja kenellekään sivulliselle perhehoidon aikana eikä sen päätyttyä.⁵⁶ Sivullinen on myös toinen perhehoitaja. Salassapitovelvollisuus on huomioitava myös perhehoitajan käyttäessä sosiaalista mediaa, sillä lapsen asiakkuus voi olla pääteltävissä myös kuvista. Kuvien julkaisuun on siksi aina oltava lapsen, lapsen huoltajan ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lupa. Salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden rikkominen voi johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen⁵⁷.

Perhehoitajien vaitiolovelvollisuus on läsnä arkisessa vuorovaikutuksessa. Perhekodin ulkopuolisissa keskusteluissa on syytä olla erityisen tarkkana. Perhehoitajan on tarpeen jo etukäteen pohtia sitä, miten menettelyä kodissa käyvien vieraiden suhteen tai kodin ulkopuolella liikuttaessa, sekä sitä, mitä perhehoitoon sijoitetusta lapsesta kysyttäessä saa ulkopuolisille kertoa. Yleisesti salassa pidettävänä asioina pidetään sairauksia sekä taloudellista ja sosiaalista tilannetta, kuten lapsen huostassaoloa. Salassa pidettäviä asioita ovat myös vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat sekä sosiaalinen työrajoitteisuus ja perheolot, kuten lapset kasvatustarvikkeet, vanhempien erimielisyydet ja muut lapsen perheen sisäiset asiat.

Perhekodin sisäisissä keskusteluissa lapsen yksityisyyden suojaamisen lisäksi tulee huomioida lasten keskinäinen ymmärrys ja tasa-arvoinen kohtelu. Perhehoitaja arvioi näissä tilanteissa kertomisen ja kertomatta jättämisen tapauskohtaisesti perheen lasten edun näkökulmasta. Perhehoitajan biologiset, adoptoidut ja sijoitetut lapset eivät ole toimeksiantosopimuksen osapuolia eikä vaitiolovelvollisuus suoraan koske perhehoitoperheen lapsia vaan he saavat puhua omista asioistaan. Lapsille tulee kuitenkin ikätasoisesti opettaa, miten ja kenen kanssa ihmisten yksityisasiasta keskustellaan.

Salassapitovelvollisuuteen kuuluu, että salassa pidettävää asiakirjaa, sen kopiota tai tulostetta ei saa näyttää eikä luovuttaa sivulliselle. Perhehoitajan tulee säilyttää lasta ja hänen asiaansa koskevat asiakirjat asiakaskohtaisissa kansioissa perhekodissa, lukitussa kaapissa. Perhehoidon päättyessä asiakirjat palautetaan lapsen sijoittaneelle kunnalle.

5.4 Perhehoitajien velvollisuus tukea lapsen ja läheisten yhteydenpitoa

Perhehoitajalla on velvollisuus tehdä yhteistyötä lapsen asioissa lapsen sosiaalityöntekijän, varhaiskasvatuksen tai koulun ja terveydenhuollon lisäksi myös lapsen läheisten kanssa. Erityisesti perhehoitajan tulee tukea lapsen yhteyttä lapselle tärkeisiin ihmisiin sekä edistää lapsen yhteydenpitoa läheisten kanssa. Lapsen asiakassuunnitelmassa sovitaan, miten lapsen yhteydenpito vanhempiin ja muihin lapsen läheisiin toteutetaan. Yhteydenpito on lapsen erityinen oikeus, joten yhteydenpidossa tulee tärkeänä huomioida lapsen omat toiveet ja näkemykset.

Perhehoitajan tulee huomioida lapsen ikä ja yhteydenpidossa lapsen tarvitsema tuki. Erityisesti pieni lapsi tarvitsee perhehoitajan tukea yhteydenpidossa puhelimen tai muun tekniikan käytössä sekä tapaamisaikojen

⁵⁶ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 14 §, 15 §

⁵⁷ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 29 § 1 mom.

muistamisessa. Lapsen kasvaessa ja kehittyessä lapsi pystyy paremmin myös itsenäisesti olemaan yhteydessä läheisiinsä. Perhehoitajan velvollisuus edesauttaa yhteydenpitoa ei kuitenkaan lakkaa lapsen kasvaessa. Perhehoitajan tulee myös kuljettaa lasta tapaamisiin lapsen läheisten kanssa, ellei asiakassuunnitelmassa ole toisin sovittu. Perhehoitajan tulee hyväksyä se, etteivät tapaamiset aina suju suunnitellusti. Perhehoitajan tulee myös pystyä ottamaan vastaan lapsen reaktiot läheisten tapaamisten jälkeen.

Perhehoitajalla ei ole oikeutta rajata lapsen yhteydenpitoa lapselle läheisiin henkilöihin, vaikka yhteydenpito aiheuttaisi lapsessa voimakkaitakin perhehoitoon heijastuvia reaktioita. Perhehoitajan velvollisuus on haastavissa tilanteissa pyytää tukea lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä, mikäli lapsen yhteydenpito ja muu yhteistyö läheisten kanssa osoittautuu erityisen haastavaksi. Perhehoitajan velvollisuus on myös tuoda näkökulmansa lapsen yhteydenpidosta ja lapsen asioissa tehdystä yhteistyöstä esille lasta koskevissa neuvotteluissa. Tavoitteena on, että sekä vanhemmat että perhehoitajat pystyvät työskentelemään lapsen edun mukaisesti.

5.5 Perhehoitajien tukeminen kasvatus- ja hoitotyössä

Perhehoitajalla on velvollisuus turvata lapselle hyvä hoito ja kasvatus sekä ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen huolenpito ja valvonta. Perhehoitajalla on myös velvollisuus edistää lapsen tarvitseman erityisen tuen järjestymistä ja lapsen pääsemistä hoitoon. Lisäksi perhehoidossa olevan lapsen oikeus osallistua velvoittaa myös perhehoitajia. Lapsen perhehoito asettaakin perhehoitajalle erityisiä osaamisvaatimuksia myös osallisuuden tukemisessa, sillä lapsen osallisuuden tukeminen linkittyy aina lapsen ikään ja kehitystasoon. Tämä tarkoittaa sitä, että perhehoitajalla on oltava riittävät tiedot lapsen kehityksestä, asemasta ja oikeuksista. Perhehoitajan on mahdollista saada tukea ja tietoa lapsen kehitykseen liittyvistä kysymyksistä sijais- huollon työntekijöiden lisäksi myös esimerkiksi neuvolasta, perheneuvolasta ja koulun oppilashuollosta.

Lapsi tuo perhehoitoon muuttaessaan mukanaan oman perheensä toimintamallin sijaisperheeseen. Tämä voi herättää perhehoitajassa myös keinottomuuden ja neuvottomuuden tunteita. Perhehoitajan on tärkeää ottaa itselleen vastaan apua ja tukea. Lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä voi aina olla yhteydessä omaan perhehoidon vastuutyöntekijään tai muihin sijaishuollon työntekijöihin, ja yhdessä voidaan pohtia ratkaisuja sekä arvioida mahdollista lapsen tuen tarvetta. Lisäksi sosiaalihuoltolain mukaiset tukimuodot ja muut kunnan peruspalvelut kuuluvat kaikille, myös perhehoitajalle ja hänen perheelleen sekä sijoitettuna elävälle lapselle tai nuorelle. Varhaiskasvatuksen sekä neuvolan, perheneuvolan, kotipalvelun ja koulun tukipalvelut kuuluvat myös perhehoitajien hoito- ja kasvatustyön tukeen.

Etelä-Karjalan hyvinvointialue järjestää perhehoitajille myös lisä- ja täydennyskoulutusta. Koulutuksissa käsitellään kaikille perhehoitajille hyödyllisiä aiheita, kuten perhehoitajan asemaa, lapsen oikeuksia ja kiintymyssuhteisiin liittyviä aiheita. Perhehoidon ensimmäisen vuoden tuki on suunniteltu tarjoamaan täydennyskoulutusta perhehoitoon ja perhehoitajuuteen. Myös jatkossa tuen rakenne tarjoaa lisävalmennusta tehtävään. Lapsen erityistarpeisiin liittyvää tietoa perhehoitajan on mahdollista saada esimerkiksi sopeutumisvalmennuksesta, johon hakemisessa tarvitaan lapsen hoitotahon antama lausunto.

Perhehoidon vastuutyöntekijän ohjaus ja neuvonta on aina ensisijainen perhehoitajan tuki. Perhehoitajan on myös mahdollista saada yksilö-, perhekohtaista tai ryhmätyönohjausta, jolla tuetaan perhehoitajaa hoito- ja kasvatustyössä⁵⁸. Työnohjaus voi olla jatkuvaa tai tiettyyn tarpeeseen liittyvää. Lapsen sijoittanut kunta voi

⁵⁸ Perhehoitolaki 15 §

osallistua työnohjauksen tavoitteiden määrittelyyn. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai perhehoitajan vastuutyöntekijä voi osallistua työnohjaukseen perhehoitajan kanssa, kun työnohjaustarve lapsen asiassa on yhteinen.

Perhehoitajan on mahdollista hakea tietoa ja tukea myös erilaisista järjestöistä, kuten perhehoitoliitosta ja erilaisista edunvalvontajärjestöistä, kuten kehitysvammaliitosta ja ADHD-liitosta. Tarjolla on myös vertaistukea ja vertaisryhmiä niin perhehoitajille kuin heidän lapsilleenkin. Vertaistoiminnassa ja yhteydenotoissa järjestöihin on kuitenkin muistettava, ettei sijoitetun lapsen asiakkuuteen liittyvistä yksityiskohtaisista tiedoista voi puhua. Perhehoitajat voivat myös hakea tuettuja lomiamperheen virkistykseen.

Perhehoidon mentorointi on kokeneen, mentorointikoulutuksen saaneen perhehoitajan antamaa asiantuntija-apua aloittelevalle tai haasteellisessa tilanteessa olevalle toiselle perhehoitajalle. Mentoroinnista tehdään sopimus yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, mentorin ja perhehoitajan kanssa. Myös mentoroinnissa on muistettava perhehoitajan vaitiolovelvollisuus lapsen ja muiden henkilöiden tiedoista.

5.6 Perhehoitajien vapaat

Lasten perhehoito sitoo perhehoitajan ympärivuorokautisesti lapsen hoitoon. Perhehoitajan vapaan tarkoituksena on tarjota perhehoitajalle mahdollisuus irrottautua lapsen hoitovastuusta ja tukea perhehoitajan jaksamista. Perhehoitajalle kertyy oikeutta vapaaseen 2 vuorokautta kustakin kuukaudesta, jolloin lapsi on perhehoidossa vähintään 14 vuorokautta⁵⁹. Perhehoitaja voi joko järjestää vapaan läheisverkostonsa tuella tai sijoitetulle lapselle voidaan järjestää Etelä-Karjalan hyvinvointialueen toimesta perhehoitajien vapaiden ajaksi sijaishoito, josta tehdään erillinen toimeksiantosopimus.

Mikäli Etelä-Karjalan hyvinvointialue ei järjestä sijaishoitoa perhehoitajan vapaan ajaksi, perhehoitajalla on oikeus saada vapaapäiviltä hyvinvointialueen ohjeistuksen mukainen lomaraha vuosittain jälkikäteen maksettuna. Perhehoitaja voi myös ottaa osan lakisääteisestä vapaastaan lomarahana ja osan vapaina. Tästä sovitaan aina etukäteen lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Lapsen mahdolliset vierailut vanhempien tai muiden läheisten luona eivät kuluta perhehoitajan vapaita, koska perhehoitajan on tuolloin oltava tarvittaessa lapsen käytettävissä.

Perhehoitajan vapaajaksojen pituudessa ja tiheydessä tulee aina huomioida lapsen tarpeet ja lapsen henkilökohtaiset ominaisuudet. Myös sijaishoidon on kyettävä vastaamaan lapsen mahdollisiin erityistarpeisiin. Perhehoitajien ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee siksi käydä keskenään keskustelua perhehoitajien vapaiden toteutumisesta. Tarvittaessa tulee konsultoida lapsen tuntevaa terveydenhuollon ammattilaista.

Lapsen käynti sijaishoidossa (lomituserheessä) perhehoitajien vapaiden toteutumiseksi on eri asia kuin lapsen tarpeista lähtevä lapsen tukiperheessä käyminen. Tukiperheikäynnit eivät vähennä perhehoitajan oikeutta vapaapäiviin.

Sijaishoitajan kanssa tehtävässä toimeksiantosopimuksessa sovitaan sijaishoitajalle maksettavan hoitopalkkion määrästä ja suorittamisesta, tarvittaessa sijaishoitajalle aiheutuvien kustannusten korvaamisesta, toimeksiantosopimuksen voimassaolosta ja tarvittaessa muista sijaishoitoa koskevista seikoista. Sijaishoitaja ei

⁵⁹ Perhehoitolaki 13 §

ole työsuhteessa sopimuksen tehneeseen kuntaan. Sijaishoitajalle toimitetaan hyvän perhehoidon varmistamiseksi tarvittavat lasta koskevat tiedot. Perhehoitolain säädökset huomioidaan myös sijaishoidon aikana.

5.7 Perhehoitajien hyvinvointi ja terveystarkastus sekä vakuutukset

Päätoimiselle perhehoitajalle tulee järjestää mahdollisuus hyvinvointi- ja terveystarkastukseen joka toinen vuosi⁶⁰. Hyvinvointi- ja terveystarkastus voi pitää sisällään eri tavoin suoritettua hyvinvoinnin, terveydentilan ja toimintakyvyn tarkastusta. Lisäksi siihen kuuluu hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvää terveydentilan selvittämistä ja neuvontaa. Tarkastukset ovat perhehoitajalle maksuttomia ja vapaaehtoisia.

Etelä-Karjalan hyvinvointialue on vakuuttanut perhehoitajat perhehoitajan tehtävässä tapahtuvan tapaturman ja siinä ilmenneen ammattitaudin varalta työtapaturma- ja ammattitautilain mukaisella vakuutuksella⁶¹. Työtapaturmana pidetään tapaturmaa, joka on sattunut perhehoitajalle perhehoitajan tehtävässä tai siihen liittyvissä olosuhteissa, jotka on erikseen määritelty laissa. Etelä-Karjalan hyvinvointialue on ottanut myös perhehoitoon sijoitetuille lapsille ja nuorille tapaturmavakuutuksen.

Etelä-Karjalan hyvinvointialue suosittelee, että perhehoitaja ottaa laajan kotivakuutuksen ja liittää lapsen tai nuoren perheensä kotivakuutukseen. Lapsen aiheuttamaa vahinkoa sijaisperheessä tarkastellaan lähtökohteisesti yleisten vahingonkorvausperiaatteiden kannalta. Siten vahingon korvaamisesta vastaa ensisijaisesti vahingon aiheuttaja. Alaikäisen osalta on kuitenkin huomioitava hänen ikänsä ja kehitystasonsa sekä perhehoitajan valvontavastuu lapsesta sekä sijoittajan vastuu perhehoidon järjestäjänä. Pienten vahinkojen osalta voidaan esim. sopia, että lapsi työsuorituksellaan korvaa vahingon, jos tätä voidaan kasvatuksellisessa mielessä pitää kohtuullisena. Lapsen käyttövaroja ei kuitenkaan saa pidättää vahingonkorvauksena. Perheeseen sijoitetun lapsen omaisuus sisältyy lähtökohteisesti perhehoitajan koti-irtaimiston vakuutukseen.

5.8 Muut perhehoitajan oikeudet

Perhehoitajan lakisääteinen tuki muodostuu perhehoidon vastuutyöntekijän tuesta ja yhteistyöstä, ennakkovalmennuksesta, täydennyskoulutuksesta, työnohjauksesta, taloudellisesta tuesta, vapaasta ja hyvinvointi- ja terveystarkastuksista. Näistä vastaa Etelä-Karjalan hyvinvointialueen sijaishuolto. Lisäksi perhehoitajalla on oikeus kaikille lapsiperheille kuuluviin asuinkunnan perus- ja erityispalveluihin.

Perhehoitajan eläkkeestä, sairauspäivärahasta, kuntoutuksesta, työkyvyttömyyseläkkeestä, vanhempainrahasta, opintotuesta ja työttömyysturvasta on kattava tietopaketti Perhehoitoliiton verkkosivuilta (www.perhehoitoliitto.fi).

⁶⁰ Perhehoitolaki 15 a §

⁶¹ Perhehoitolaki 20 § 2 mom.

6 Perhehoidon palkkiot ja korvaukset

6.1 Käynnistämiskorvaus

Perhehoitajalle maksetaan hoidon käynnistämisestä aiheutuvista tarpeellisista kustannuksista käynnistämiskorvaus⁶², jonka suuruus on perhehoidossa olevaa lasta kohti vuonna 2026 enintään 3558,60 euroa. Käynnistämiskorvauksia voidaan maksaa etukäteen perhehoitajalle 1300,00 euroa ja sen jälkeen perhehoitajan esittämien kuittien perusteella enimmäissummaan saakka. Perhehoitajalle maksettavat korvaukset ovat ennakopidätyksen alaista tuloa.

Käynnistämiskorvauksella tehdyt hankinnat ovat lapsen omaisuutta, ja lapsi saa ne mukaansa perhehoidosta lähtiessään. Käynnistämiskorvaus kattaa esimerkiksi lasta varten hankitut huonekalut, apuvälineet ja muutostyöt (ellei niitä korvata muuta kautta) sekä lapsen hoidossa tarvittavat tarvikkeet.

Käynnistämiskorvauksista tulee sopia etukäteen lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa, ja niistä tehdään aina määräaikainen erillinen päätös. Käynnistämiskorvausta on haettava 3 kuukauden kuluessa lapsen sijoittamisesta perhehoitoon. Käynnistämiskorvausten vuosipoisto on 25 prosenttia.

6.2 Hoitopalkkio

Perhehoitajalla on oikeus saada hoidosta palkkiota⁶³. Etelä-Karjalan hyvinvointialueen perhehoidon hoitopalkkio alle 18-vuotiaasta lapsesta on vuonna 2026 1277,00 euroa kuukaudessa niiltä kuukausilta, kun lapsi on ollut perhehoidossa vähintään 14 vuorokautta. Täysi-ikäisestä jälkihuollossa olevasta nuoresta hoitopalkkio on 967,00 euroa kuukaudessa. Perhehoitajalle kertyy eläkettä hoitopalkkiosta, ja hoitopalkkio on veronalaista tuloa.

Hoitopalkkiota maksetaan pienempänä, jos alle 18-vuotias lapsi asuu toisella paikkakunnalla esimerkiksi opiskelunsa takia tai jos lapsi tai nuori on yli 2 kuukautta sairaala- tai laitoshoidossa tai muuhun siihen rinnastettavassa hoidossa tai kuntoutuksessa tai jos nuori on suorittamassa asevelvollisuutta. Vähimmäismäärää pienempi hoitopalkkio on 527,00 € kuukaudessa.

Hoitopalkkiota tarkistetaan, mikäli kriteerit, joilla se on määrittynyt, eivät enää täyty. Palkkio tarkistetaan tarvittaessa jommankumman sopijaosapuolen sitä pyytäessä, vähintään kerran vuodessa (indeksikorotus) sekä perhehoitajan olosuhteiden muuttuessa. Perhe on velvollinen ilmoittamaan Etelä-Karjalan hyvinvointialueelle /lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kaikista tuloissaan, työolosuhteissaan, opiskelussa, perhesuhteissaan ja terveydentilassaan tapahtuvista muutoksista.

Kun lapsi muuttaa pois perhehoidosta esimerkiksi itsenäistyessään tai muuttaessaan suunnitellusti takaisin vanhempansa luo, maksetaan hoitopalkkiota sen kuukauden loppuun, jonka aikana muutos on tapahtunut. Mikäli perhehoitajat jatkavat lapsen tai nuoren tukemista tämän poismuuton jälkeen, tuetaan perhehoitajia Etelä-Karjalan hyvinvointialueen voimassa olevien tukiperhepalkkioiden mukaisesti. Tukiperheenä jatkamisesta tehdään erillinen sopimus.

6.3 Hoitopalkkion korottaminen

Hoitopalkkion määrän tulee vastata lapsen hoidettavuutta. Hoidettavuudella viitataan lapsen toimintakyvyn,

⁶² Perhehoitolaki 18 §

⁶³ Perhehoitolaki 16 §

hoidon sitovuuden ja yksilöllisten tarpeiden huomioimiseen. Hoitopalkkion korottamisen ohella perhehoitajalla on oikeus saada vaativaa hoitoa tarvitsevan lapsen kohdalla myös ohjausta, tukea ja palveluita.

Perhehoidon hoitopalkkiota voidaan korottaa, jos lapsi on oikeutettu Kelan maksamaan vammaistukeen tai jos lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on arvioinut ja todennut lapsen vaikeahoitaisuuden. Lapsen sosiaalinen rajattomuus, aggressiivisuus, ylivilkkaus, epäsosiaalisuus, päihteidenkäyttö, rikollisuus, lapseen kohdistunut seksuaalinen hyväksikäyttö tai lapsen sairaus voivat vaikuttaa lapsen hoidettavuuteen. Lapsen kasvuun ja sijoitukseen liittyvät normaalit kehityskriisien aiheuttamat ongelmat eivät ole perusteita korotettuun hoitopalkkioon. Hoitopalkkion korottamisesta neuvotellaan aina perhehoitajan ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kesken.

Perhehoitaja on velvollinen hakemaan sijoitetulle lapselle Kelan vammaistukea yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja lapsen hoitotahon kanssa. Perhehoitaja täyttää vammaistukihakemuksen ja sosiaalityöntekijä lähettää sen Kelalle. Etelä-Karjalan hyvinvointialue perii Kelan myöntämän vammaistuen lapsen hoidonkorvaukseksi ja itsenäistymisvaroiksi⁶⁴. Vastaavasti korotetaan perhehoitajalle maksettavaa hoitopalkkiota seuraavan taulukon mukaisesti:

Korotus 1	261,00 €/kk	Lapsi saa Kansaneläkelaitoksen maksamaa perusvammaistukea
Korotus 2	435,00 €/kk	Lapsi saa Kansaneläkelaitoksen maksamaa korotettua vammaistukea
Korotus 3	869,00 €/kk	Lapsi saa Kansaneläkelaitoksen maksamaa ylintä vammaistukea

Hoitopalkkion korotusta tarkistetaan, mikäli kriteerit, joilla se on määrittynyt, eivät enää täyty. Palkkio tarkistetaan tarvittaessa jommankumman sopijaosapuolen sitä pyytäessä, korotettua hoitopalkkiota koskevan erillispäätöksen määräajan päättyessä, Kelan vammaistuen tarkistuksen yhteydessä tai vähintään kerran vuodessa (indeksikorotus) sekä perhehoitajan olosuhteiden muuttuessa. Korotettu hoitopalkkio maksetaan takautuvasti Kelan vammaistuesta tekemän päätöksen mukaisesti.

6.4 Ansionmenetyskorvaus

Perhehoitajalle maksetaan hoitopalkkion lisäksi lapsikohtaista ansionmenetyskorvausta, mikäli perhehoitajalla ei ole hoitopalkkion ohella ansiotuloja tai niihin rinnastettavia tuloja (esimerkiksi eläke, työttömyyspäiväraha tai opintoetuudet). Lisäksi ansionmenetyskorvauksen maksamisen edellytyksenä on, että perhehoitaja on kotona, eikä sijoitettu lapsi ole säännöllisesti kokopäivähoidossa perhekodin ulkopuolella. Ansionmenetyskorvausta voidaan maksaa määräaikaisesti tilanteessa, jossa sosiaalityöntekijän arvion mukaan perhehoitajan jääminen esimerkiksi vuorotteluvapaalle hoitamaan sijoitettua lasta on lapsen edun mukaista. Ansionmenetyskorvaus on Etelä-Karjalan hyvinvointialueella 0–9-vuotiaasta lapsesta 642 €/kk. Ansionmenetyskorvausta voidaan harkinnanvaraisesti maksaa myös 10–17-vuotiaasta lapsesta.

6.5 Kulukorvaus

Perhehoitajalle maksetaan perhehoidossa olevan lapsen hoidosta ja ylläpidosta aiheutuvista kustannuksista

⁶⁴ Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 7 §

kulukorvaus⁶⁵. Etelä-Karjalan hyvinvointialue maksaa vuonna 2025 kulukorvausta perhehoidossa olevan lapsen iän mukaisesti porrastettuna lapsen syntymäpäivää seuraavan kuukauden alusta seuraavasti:

0–9-vuotias	kulukorvaus 623,00 €/kk
10–20-vuotias	kulukorvaus 765,00 €/kk

Kulukorvaus kattaa lapsen tai nuoren ravinnosta, asumisesta, vaatteista, harrastuksista, puhelukuluista, lapsen henkilökohtaisista tarpeista ja muusta elatuksesta aiheutuvat tavanomaiset kulut sekä lapsen omaan käyttöön kuukausittain annettavat käyttövarat. Esimerkiksi kulukorvaus kattaa tavanomaiset terveydenhuollon kustannukset ja ilman reseptiä ostettavat lääkkeet ja voiteet. Lisäksi kulukorvaus kattaa lapsen passista ja lomamatkoista aiheutuvat kulut.

Erikseen korvataan pitkäaikaissairauksiin liittyvät terveyskeskusmaksut, poliklinikkamaksut, säännöllisesti lapsen käytössä olevat (pitkäaikaissairaus) lääkärin määräämät reseptilääkkeet, kohtuulliset kustannukset silmälaseista, piilolinssit, hammashoito, sairaalahoito ja muut ei-tavanomaiseksi luokiteltavat terveydenhuollon toimenot. Pääsääntöisesti suositellaan käytettäväksi julkista terveydenhuoltoa, mutta erityistapauksissa voidaan korvata lapsen hoidosta aiheutuneet yksityislääkäripalkkiot maksettuja kuitteja vastaan. Peruuttamatta jääneistä aikavarauksista aiheutuneita kuluja ei korvata.

Terapiaan ohjaututaan aina julkisen terveydenhuollon kautta. Lapsen terapiasta aiheutuneet kulut korvataan perhehoitajille sekä siihen liittyvät matkakulut siltä osin kuin Kela tai yksityinen sairausvakuutus ei niitä ota huomioon. Mahdollisten matkakulujen korvaamisessa noudatetaan Kansaneläkelaitoksen maksaman oman auton käytön kilometrikorvausta korkeintaan matkakulujen omavastuuosuuden verran.

Perhehoitajan tulee antaa 15 vuotta täyttäneelle lapselle käyttövaroja kuukaudessa vuonna 2026 vähintään 66,00 euroa kuukaudessa eli 1/3 täysimääräisestä elatustuesta (197,71 €/kk vuonna 2026).

Etelä-Karjalan hyvinvointialue suosittelee alle 15-vuotiaalle maksettavaksi vähintään seuraavan taulukon mukaisia käyttövaroja:

Alle 6-vuotias	4,00 euroa viikossa
6–7-vuotias	5,00 euroa viikossa
8-vuotias	6,00 euroa viikossa
9–11-vuotias	8,00 euroa viikossa
12–14-vuotias	10,00 euroa viikossa

Perhehoitajan tulee muistaa, ettei lapsen tai nuoren käytös vaikuta hänelle maksettavien käyttövarojen suuruuteen. Käyttövarat on tarkoitettu lapsen omiin menoihin, ja lapsi saa käyttää käyttövaransa haluamallaan tavalla.

Kulukorvausta maksetaan perhehoitajalle nuoren ollessa suorittamassa asevelvollisuutta, siviilipalvelusta tai opiskelemassa toisella paikkakunnalla ja käydessä viikonloppuisin sekä lomillaan perhekodissa, jos perhekoti vastaa nuoren elatuksesta aiheutuvista tavanomaisista menoista. Kulukorvauksesta vähennetään 18 vuotta täyttäneen mahdolliset tulot ja etuudet: palkka, työmarkkinatuki, perhe-eläke, opintotuki, varusmiespäiväraha ja/tai kuntoutusraha. Kulukorvausta maksetaan sen kuukauden loppuun, kun lapsi tai nuori muuttaa pois perhehoidosta tai kun perhehoidon tarve muutoin lakkaa tai kun nuori täyttää 21 vuotta.

⁶⁵ Perhehoitolaki 17 §

6.6 Harrastusraha

Etelä-Karjalan hyvinvointialue tukee sijoitetulle lapselle yhtä harrastusta. Harrastusrahaa voi käyttää ohjattuun harrastukseen tai lapsen omaehtoiseen harrastamiseen, esimerkiksi kotona askarteluun, kalastamiseen tai skoottailuun. Harrastusraha maksetaan tammikuun hoitopalkkioiden ja kulukorvausten maksun yhteydessä. Sisä- ja ulkoliikuntavälineet, polkupyörä ja leirimaksut sisältyvät tähän harrastusrahaan. Lisäksi voidaan erityisestä syystä korvata perhehoidossa olevalle lapselle tai nuorelle esimerkiksi kilpatasolla harrastamisesta aiheutuvia erityisiä kuluja⁶⁶. Mahdollisesta erillisestä korvauksesta tulee sopia etukäteen ja se maksetaan tositteita vastaan.

Etelä-Karjalan hyvinvointialue maksaa perhehoitajalle vuosittain harrastusrahaa lapsen ikätason mukaan:

0–5-vuotias	harrastusraha 110,00 €/vuosi
6–9-vuotias	harrastusraha 325,00 €/vuosi
10–17-vuotias	harrastusraha 550,00 €/vuosi

6.7 Nuoren opinnoista aiheutuvat kulut

Alle 18-vuotiaan nuoren opinnot ovat maksuttomia. Tukea koulu- ja opiskelumatkoihin haetaan aina ensisijaisesti Kelalta.

Jälkihuollossa olevan nuoren opintoja tuetaan nuoren yksilöllisen tarpeen mukaan. Nuorelta ei edellytetä opintolainan hakemista. Opintoraha on ensisijaisena etuutena tarkoitettu kattamaan opiskelusta aiheutuvat kustannukset. Muusta opintojen tukemisesta sovitaan jokaisen nuoren kohdalla yksilöllisesti sosiaalityöntekijän kanssa⁶⁷. Opintotuen lisäksi Kelalta tulee hakea tarvittaessa myös oppimateriaalitukea.

6.8 Matkakorvaukset

Pitkäaikaisessa perhehoidossa perhehoitajille korvataan oman auton käytöstä Kelan maksama oman auton käytön kilometrikorvaus tilanteissa, jotka liittyvät lapsen ja biologisten vanhempien välisiin tapaamisiin tai lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämiseen liittyviin neuvotteluihin sekä terapiakäynnit. Lapsen matkakulut vanhempien tai muiden lapselle läheisten henkilöiden luo korvataan asiakassuunnitelmassa sovitun mukaisesti. Tavanomaiset lapsen kuljetukset esimerkiksi päivähoitoon tai perusterveydenhuollon tarkastuksiin sisältyvät kulukorvaukseen.

Matkakorvausta on haettava kalenterikuukausittain sen kalenterivuoden aikana, johon kustannukset kohdistuvat; joulukuun osalta 5.1. mennessä OmaEkhva:n kautta.

⁶⁶ Perhehoitolaki 17 § 4 mom., lastensuojelulaki 55 §

⁶⁷ Perhehoitolaki 17 § 3 mom., lastensuojelulaki 55 §

6.9 Lomakorvaus

Perhehoitajalle kertyy vapaata kaksi vuorokautta kuukaudessa niiltä kuukausilta, joihin hän toiminut alaikäisen lapsen perhehoitajana vähintään 14 vuorokautta. Vapaan määräytymisjakso on kalenterivuosi. Etelä-Karjalan hyvinvointialue maksaa hoito- ja kulukorvauksen perhehoitajalle lakisääteisen vapaan ajalta.

Perhehoitajalle maksettava verollinen lomakorvaus on 50,00 euroa/kk/lapsi siihen saakka, kunnes sijoitettu lapsi täyttää 18 vuotta. Täydeltä vapaalta (12 kk/vuosi) maksettava lomakorvaus on 600,00 euroa/lapsi/vuosi.

Lomakorvaus maksetaan takautuvasti kesäkuun 15. päivänä.

Mikäli Etelä-Karjalan hyvinvointialue järjestää lapselle sijaishoitajan/lomitusperheen perhehoitajan vapaan ajaksi, vähentää lapsen olemisen lomitusperheessä lomakorvausta seuraavasti: viikonloppu perjantaista sunnuntaihin vähentää yhden lomapäivän.

6.10 Harkinnanvarainen taloudellinen tuki

Lapsen kunnallisesta päivähoidosta ei aiheudu perhehoitajille kustannuksia, jos molemmat perhehoitajat käyvät työssä tai päivähoito on osa lapsen kuntoutusta. Lapsen iltapäivähoito/kerhomaksut maksetaan esitettyjen laskujen mukaisesti, mikäli perhehoitajat ovat kokopäivätyössä kodin ulkopuolella.

15 vuotta täyttävälle nuorelle maksetaan mopokortin suorittamisesta aiheutuvat kustannukset sekä henkilökortti. Mikäli nuorelle ei ole kertynyt omia itsenäistymisvaroja, voidaan autokoulukustannuksista korvata laskun tai kuitin mukaan korkeintaan 1200,00 euroa.

Muut erityiset kulut, joista on etukäteen sovittu lasten asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa, voidaan korvata sosiaalityöntekijän harkinnan mukaan erillisellä päätöksellä.

7 Perhehoidon turvallisuus, ohjaus ja valvonta

Perhehoidossa olevalla lapsella on oikeus turvalliseen kasvu ympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lisäksi perhehoitoon sijoitetulla lapsella on oikeus erityiseen suojeluun, ja perhehoidon tavoitteena on edistää sekä lapsen fyysistä että psyykkistä turvallisuutta.⁶⁸ Lapsen arki tulee turvata lapsen kehitystason mukaisesti. Henkistä turvallisuuden tunnetta rakentavat johdonmukaiset kasvatustavat, yhdenvertaisuus muiden perheenjäsenten kanssa ja toimiva vuorovaikutus. Lapselle turvallisuuden tunnetta rakentavat myös lapsen edun mukaiset tapaamiset vanhempien ja muiden läheisten kanssa sekä sujuva yhteistyö vanhempien, perhehoitajien ja sijaishuollon työntekijöiden kesken. Sujuva yhteistyö mahdollistaa lapselle aikuisjohtoisen arjen ja tunteen jatkuvuudesta.

Jotta perhehoitaja voi varmistaa kunkin lapsen kohdalla parhaan mahdollisen hoivan ja turvallisuuden tunteen, tulee perhehoitajalla olla riittävästi tietoa lapsesta. Lapsen asiakassuunnitelma ohjaa osaltaan perhe-

⁶⁸ Lastensuojelulaki 4 §, perhehoitolaki 1 §

hoitajaa siinä, että hän osaa hoitaa lasta ja pitää lapsesta huolta lapsen edun mukaisesti. Turvallisuuden tunnetta synnyttää myös se, että perhehoitaja huolehtii lasta ja hänen läheisiään koskevaan tietoon liittyvästä salassapito- ja vaitiolovelvollisuudestaan.

Perhehoidossa on tärkeää ennakoida ja ehkäistä kriisi- ja väkivaltatilanteita. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lapselle tyypillisiä riskitilanteita ja lapsen mahdollisesti aggressiivista tai itselle haitallista käytöstä ennakoidaan ja tilanteiden kehittyminen katkaistaan mahdollisimman nopeasti. Siitä, miten erilaisissa kasvatuksellisissa haasteissa toimitaan, on aina hyvä keskustella lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Lisäksi perhehoitajan omassa perheessä tai lähipiirissä voi tulla eteen erilaisia kriisitilanteita, joilla on vaikutusta myös sijoitettuun lapseen. Perhehoitajan tulee tällöin olla mahdollisimman pian yhteydessä lapsen sosiaalityöntekijään, jotta voidaan arvioida lapsen ja perhehoitajan tarvitsemaa tukea. Akuuteissa kriisi- ja väkivaltatilanteissa perhehoitajan tulee olla yhteydessä suoraan sosiaalipäivystykseen tai hätänumeron kautta ensihoitoon tai poliisiin.

Ohjauksen ja valvonnan on tarkoitus olla ennakkollista eli varmistaa, ettei lapsi kohtaa perhehoidossa tai muissa arjen tilanteissa kriisitilanteita tai huonoa kohtelua. Lapselle onkin tärkeää osana kasvatusta kertoa, millaista hyvä ja huono kohtelu ovat. Sijoitetulla lapsella voi olla vain vähän tietoa oikeuksistaan ja siitä, millaista on toimiva vuorovaikutus tai hyväksyttävä toiminta aikuisen ja lapsen välillä sekä lasten kesken. Lapselle on tärkeää kertoa myös siitä, miten hän voi kertoa esille kokemistaan epäkohdista ja kehen hän voi tarvittaessa olla yhteydessä. Lapsella on aina oikeus olla myös itse suoraan yhteydessä omaan sosiaalityöntekijäänsä. Pienen lapsen asiassa perhehoitajan tulee auttaa lasta tämän halutessa kertoa jotakin sosiaalityöntekijälle. Perhehoidon valvonnan painopisteenä on perhehoidon riittävän tuen järjestäminen, jotta puutteiden tai epäkohtien ilmaantuminen pystytään ehkäisemään ennalta tai niihin voidaan puuttua varhaisessa vaiheessa.

Perhehoitoon sijoitetun lapsen oikeus on, että hänen hoitoaan ja huolenpitoaan valvotaan. Sekä sijoittajakunta että sijaintikunta ovat vastuussa lapsen perhehoidon ohjauksesta ja valvonnasta. Lapsen etu ja lapsen tarpeet määrittävät aina kunkin lapsen kohdalla yksilöllisesti. Jokainen lapsi myös kokee hoitoon ja kasvatukseen liittyviä asioita yksilöllisesti omalla tavallaan. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä on lapsikohtainen valvonta, ja siksi hänen tulee tavata lasta kahden kesken riittävän usein. Perhehoitajan tehtävänä on tukea lapsen ja sosiaalityöntekijän suhdetta siten, että lapsi kokee voivansa kertoa kaikista itselleen tärkeistä asioista myös sosiaalityöntekijälleen. Sosiaalityöntekijä tekee myös säännöllisesti kotikäyntejä perhekotiin osana ohjausta ja valvontaa. Perhehoitajan on hyvä tuntee yleiset lapsen oikeudet ja ihmisoikeudet, jotka ohjaavat kasvatusta ja hoitotyötä. Valvovan, toimivaltaisen viranomaisen tehtävänä on kuulla lasta, ja hänelle tulee taata pääsy sijaishuoltopaikkoihin.

Ohjauksessa ja valvonnassa arvioidaan erityisesti lapsen osallisuutta perheessä ja perhehoitajan valmiuksia toimia perhehoitajana juuri tälle lapselle sekä keskustellaan mahdollisesta lisätuen tarpeesta. Ohjauskäynteillä keskustellaan siitä, miten perhehoitaja hoivaa ja suojelee lasta sekä tukee lapsen yksilöllistä kasvua ja kehitystä. Lisäksi tarkastellaan myös perhehoitajan valmiutta ja kykyä tukea lapselle tärkeiden läheisten ihmissuhteiden jatkumista ja toteutumista. Erityistä huomioita kiinnitetään perhekodin ilmapiiriin ja lapsen tasavertaiseen asemaan perhekodin muihin jäseniin nähden. Tavoitteena on mahdollistaa lapsen perhehoidon jatkuminen lapsen tarpeiden mukaisesti tarvittavan ajan, mahdollisesti lapsen täysi-ikäisyyteen ja itsenäistymiseen asti.

Lisäksi perhehoitoon voi liittyä valvontaa, jolla puututaan epäilyihin tai havaittuihin epäkohtiin. Esimerkki tällaisesta tilanteesta on rajoitustoimenpiteiden kaltainen toiminta kasvatuksessa, lapseen kohdistettu kuritusväkivalta tai puutteet lapsen olosuhteissa perhehoidossa. Tällöin tarkastus voidaan tehdä myös ennalta

ilmoittamatta. Sekä sijoittajakunnan että sijaintikunnan edustajalla on tähän oikeus saatuaan tiedon epäkohdasta perhehoidossa olevan lapsen tilanteesta 68. Tällöin valvova viranomaisella on päästettävä kaikkiin perhekodin tiloihin ja hänellä on oikeus ottaa valokuvia. Jos perhekoti tai siinä annettu hoito ja kasvatustodetaan sopimattomaksi tai puutteelliseksi, pyritään ohjauksen avulla saamaan aikaan korjausasiassa. Jos korjausta ei tapahdu, lapsi voidaan siirtää hänen tarpeitaan vastaavaan muuhun hoitopaikkaan. Tämä on kuitenkin viimesijainen keino, jolla varmistetaan lapsen turvallisuus perhehoidossa.

Epäkohdista tulee olla ensin yhteydessä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään. Sosiaalihuollon asiakkaalla on lisäksi oikeus tehdä muistutus tai kantelu saamastaan sosiaalihuollon palvelusta. Lapsella tulee olla tieto hänen oikeudestaan muistutukseen ja kanteluun. Sekä lapsi että hänen huoltajansa voivat olla yhteydessä Etelä-Karjalan hyvinvointialueen sosiaaliasiainmieshenne saadakseen ohjeita ja neuvoja muistutuksen tai kantelun tekemisessä. Perhehoitajan tehtävä on julkinen hallintotehtävä, ja siksi muistutuksen voi tarvittaessa tehdä myös perhehoitajaa koskevasta asiasta.

7.1 Perhehoidon lääkehoitosuunnitelma

Jos sijoitettavalla lapsella on säännöllinen lääkitys, lääkehoito pohjautuu toimeksiantosopimuksen mukaisessa perhehoidossa asiakaskohtaiseen lääkehoitosuunnitelmaan, joka ilmenee lapsen asiakassuunnitelmassa ja/tai toimeksiantosopimuksessa. Lapsen lääkehoidosta vastaa terveydenhuollon hoitotaho.

8 Perhehoidon tai huostassapidon päätyminen

8.1 Huostassapidon päätyminen ja lakkaaminen

Huostaanotto on voimassa toistaiseksi. Huostassapito lakkaa, kun nuori täyttää 18 vuotta⁶⁹. Huostassapito tulee kuitenkin lopettaa jo ennen lapsen täysi-ikäistymistä, jos lain mukaista huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole⁷⁰.

Huostassa pitoa ei kuitenkaan saa lopettaa, jos lopettaminen on selvästi vastoin lapsen etua⁷¹. Arvioinnissa on huomioitava muiden lapsen edun arviointiin vaikuttavien tekijöiden lisäksi sijaishuollon kestoaike sekä lapsen ja sijaishuoltoa antavan välillä vallitsevan kiintymyssuhteen laatu ja lapsen oma mielipide⁷².

8.2 Perheen jälleenyhdistäminen

Huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi, ja sijaishuollon tavoite on perheen jälleenyhdistäminen. Huostaanoton ja sijaishuollon tarvetta sekä lapsen perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuutta tulee arvioida asiakassuunnitelman päivittämisen yhteydessä tai kun se muutoin tulee tarpeelliseksi⁷³. Huostassa pidon lopettamisesta on valmisteltava vähintään yhtä huolellisesti kuin huostaanottoa. Pitkään jatkuneen huostassa pidon ja sijoituksen päättymisen vaikutukset lapsen kehitykselle on arvioitava erityisen huolellisesti.

⁶⁹ Lastensuojelulaki 47 § 4 mom.

⁷⁰ Lastensuojelulaki 47 § 1 mom.

⁷¹ Lastensuojelulaki 47 § 1 mom.

⁷² Lastensuojelulaki 47 § 3 mom.

⁷³ Lastensuojelulaki 47 § 2 mom.

Jos perheen jälleenyhdistämiseen päädytään, se tulee tehdä harkiten ja suunnitelmallisesti. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on vastuussa prosessista ja huolehtii siitä, että eri osapuolet tietävät roolinsa ja velvollisuutensa. Tavoitteita ja niiden toteutumista arvioidaan ja seuraavaan vaiheeseen edetään, jos tavoitteet ovat toteutuneet. Perheen jälleenyhdistämisestä ja perhehoidon päättymisestä tehdään päätös, jota varten kuullaan lasta, vanhempia ja perhehoitajaa. Kaikilla asianosaisilla on oikeus valittaa päätöksestä. Suositeltavaa on, että lapsi voi halutessaan pitää yhteyttä perhehoitajiin tai perhekotiin jälleenyhdistämisen jälkeen. Tuomioistuimien voi vahvistaa lapselle oikeuden tavata hänelle erityisen läheistä henkilöä, jonka kanssa hänellä on lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattava vakiintunut suhde⁷⁴.

8.3 Sijaishuoltopaikan muutos

Vaikka lapsi sijoitetaan perhehoitoon, sillä ajatuksella, että hän asuu perhekodissa perheen jälleenyhdistämiseen tai täysi-ikäistymiseensä asti, voi joissakin tilanteissa olla tarpeen arvioida lapsen sijaishuoltopaikan muutosta. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi perhehoidossa esille tulleet lapseen kohdistunut kaltoinkohtelu, perhehoitajan vakava sairastuminen tai kuolema sekä lapsen sijaishuollon tarkoituksen toteutumisen varmistaminen laitoshoidolla lapsen vakavan oireilun vuoksi.

Sijaishuoltopaikan muutos tulee toteuttaa mahdollisimman suunnitelmallisesti kaikkia osapuolia tukien. Muutos toteutetaan aina huomioiden lapsen yksilölliset tarpeet ja etu. Vaikka kyseessä olisi suunniteltu muutos, se on kaikille osapuolille, niin lapselle, perhehoitajalle, vanhemmille kuin sisaruksille, totuttelemista vaativa asia. Muutosvaiheessa tarvitaan usein myös erityistä tukea. Sijaishuollon muutoksesta tehdään päätös, jota varten kuullaan lasta, vanhempia ja perhehoitajaa. Kaikilla asianosaisilla on oikeus valittaa päätöksestä. Sijaishuoltopaikan muutos voidaan tehdä myös kiireellisenä esim. kriisitilanteessa.

8.4 Jälkihuolto ja nuoren itsenäistyminen

Lapsella on oikeus jälkihuoltoon sijaishuollon päättymisen jälkeen⁷⁵. Huostassapito ja sijaishuolto päättyvät viimeistään täysi-ikäistymiseen, ja silloin jälkihuolto-oikeus päättyy nuoren täytettyä 23 vuotta. Jälkihuoltoa voidaan järjestää myös perhehoitona. Perhehoitona toteutettavasta jälkihuollosta tehdään päätös, ja perhehoitajan kanssa tehdään määräaikainen toimeksiantosopimus. Täysi-ikäisen nuoren jälkihuollon keskeisin tavoite myös perhehoidossa on tukea nuorta itsenäistymisessä ja itsenäisessä elämässä. Perhehoitoa voidaan tarjota myös lyhytaikaisesti esimerkiksi siten, että muutoin itsenäisesti elävä nuori viettää viikonloppuja ja tai loma-aikoja perhehoidossa. Jälkihuollossa olevalle lapselle tai nuorelle on laadittava jälkihuollon asiakas-suunnitelma⁷⁶. Jälkihuollossa turvataan nuoren asuminen ja riittävä toimeentulo.

Lapsen kasvatuksessa tulee huomioida lapsen valmiudet ikätasoiseen itsenäistymiseen perhehoidon jälkeen⁷⁷. Perhehoitajan tulee siten osana lapsen kasvatusta valmistaa häntä itsenäisessä asumisessa, elämässä ja taloudenpidossa tarvittaviin taitoihin. Lapsen kasvaessa on tärkeää, että perhehoitaja lisää lapsen vastuuta ja vapautta lapsen ikä ja yksilöllinen kehitystaso huomioiden. Nuoren on tärkeää saada osallistua taloudenpitoon, kotitöihin ja häntä koskevien hankintojensa suunnitteluun. Nuoren kanssa tulee keskustella jo vuosia ennen täysi-ikäistymistä hänen omista tavoitteistaan ja tulevaisuuden toiveistaan sekä auttaa nuorta hahmottamaan niitä taitoja, joita nuori tarvitsee tavoitteidensa saavuttamiseksi.

⁷⁴ Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 9 c §

⁷⁵ Lastensuojelulaki 75 §

⁷⁶ Lastensuojelulaki 30 § 5 mom.

⁷⁷ Lastensuojelulaki 4 § 2 mom. 5. kohta

Sijaishuollon aikana lapselle kerrytetään itsenäistymisvaroja. Itsenäistymisvaroja kerryttävät Etelä-Karjalan hyvinvointialueelle perityt lapsen tulot, korvaukset ja saamiset. Niitä voivat olla elatusapu, elatustuki, perhe-eläke, elinkorot ja pääomatulot. Mikäli lapsella tai nuorella ei ole itsenäistymisvaroja kerryttäviä tuloja tai ne ovat riittämättömät, tulee sosiaalitoimen tukea sijoituksen päättyessä tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa.